

Tampereen kaupunki

IV (Amuri) kaupunginosan asemakaavan nro 8798 alueen kulttuurihistoriallisen arvon selvitys

Raportti, ID 899 749

2.2.2022

2.2.2022

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Selvitysalue.....	5
1.2	Työmenetelmät.....	6
1.3	Arvottaminen	7
1.4	Vertailukohteiden valintaperusteet.....	8
2	Amuri ja vertailukohteet	11
2.1	Amuri.....	11
2.2	Kallio, Helsinki	15
2.3	Oulu, Heinäpään kerrostaloalue	18
2.4	Porvoo, Gammelbackan alue	22
3	Yhteenveto	25
3.1	Amuri ja verrokkikohteet	25
3.2	Amuri ja lähiöiden arvottaminen	25
3.3	Amurin arvot	27
3.4	Johtopäätökset Amurin maakunnallisesta merkittävydestä.....	42
4	Käytetyt lähteet	46

2.2.2022

IV (Amuri) kaupunginosan asemakaavan nro 8798 alueen kulttuurihistoriallisen arvon selvitys

1 Johdanto

Tämän selvityksen tavoitteena on antaa arvio Amurin nelikerroksisten lamellitalojen ja radan varren tornitalojen muodostaman asuinalueen maakunnallisesta rakennushistoriallisesta arvosta.

Amurin alueelta on laadittu rakennetun kulttuuriympäristön inventointi (Tampereen Amurin rakennetun kulttuuriympäristön inventointi, 2016, Mirkku Haapasaari, Pirkanmaan maakuntamuseo), jota on hyödynnetty selvityksen taustaineistona. Arvoja pohdittaessa on vertailtu vastaavia alueita muualta Suomesta. Arvovertailussa sovellettiin Pirkanmaan maakuntakaavan arvoalueita koskevassa selvityksessä käytettyjä arviointikriteerejä.

Työtä on ohjannut ohjausryhmä, jossa on ollut edustajia Pirkanmaan maakuntamuseosta, ELY-keskuksesta, Pirkanmaan maakuntaliitosta sekä Tampereen kaupungin kaavoituksesta. Selvityksen tilaajana toimi Tampereen kaupunki, jota edusti kaavoitusarkkitehti Altti Moisala. Selvityksen on laatinut FCG Finnish Consulting Group Oy:stä arkkitehdit Minttu Kervinen ja Julia Virkkala.

*Kuva 1. Ortoilmakuva tarkastelualueesta ja sen lähiympäristöstä.
(Kuvälähde: Tampereen kaupungin karttapalvelu
<https://kartat.tampere.fi/oskari/>).*

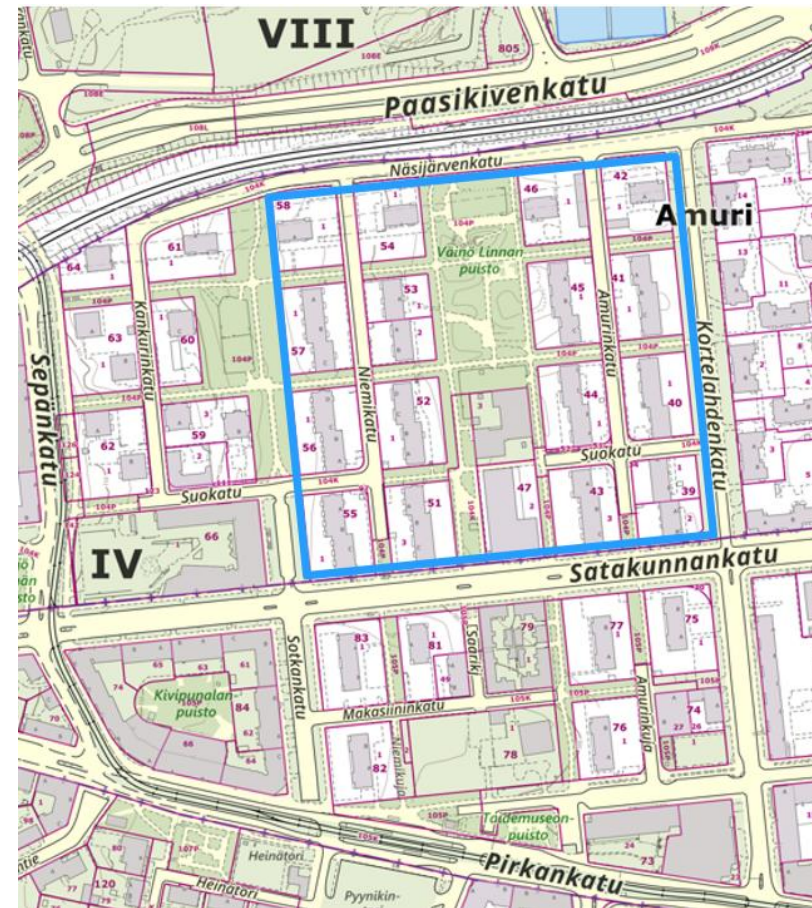
2.2.2022

1.1 Selvitysalue

Tarkastelualue sijaitsee Tampereen Amurin kaupunginosassa ja rajautuu etelästä Satakunnankatuun, idästä Korttelahden katuun, pohjoisesta Näsijärvenkatuun, idästä Sotkankatuun ja sen jatkeena olevaan puistoon. Selvitysalueen keskellä on etelä-pohjoissuuntainen puistoakseli, jonka pohjoispäässä on Väinö Linnan puisto ja eteläpäässä julkista rakentamista – päiväkotia ja kauppa. Selvitysalueen länsi- ja itäreunoilla on matalista lamellitaloista koostuvia asuinkortteleita, joiden korttelirakenne on hyvin yhtenäinen. Selvitysalueen pohjoisreunalla on neljä korkeampaa pistetaloa.

Selvitysalueen itä- ja länsipuolilla on asuinkortteleiden lisäksi mm koulu. Pohjoispuolella on Tampereelta pohjoiseen ja länteen johtavan junaradan korkea pengeri ja sen takana Paasikivenkatu ja Korttelahden satama. Lahden takana on Särkänniemen huvipuisto. Tarkastelualueen eteläpuolella on Amurin museokortteli sekä korkeampia lamellitaloja.

Tampereen kaupallinen ydinkeskusta alkaa muutamia kortteleita idempää, Hämeenpuiston itäpuolelta.

Kuva 2. Selvitysalueen sijainti virastokartalla (Tampereen kaupunki).

2.2.2022

1.2 Työmenetelmät

Työ on tehty seuraavissa vaiheissa:

- Amurille sopivien vertailukohteiden etsintä ja valinta
- Amuria ja vertailukohteita koskevien lähtötietojen koonti ja läpikäyminen
- analyysi- ja tutkimusvaihe maastokäynteineen
- Amurin arvottaminen
- yhteenvetovaihe ja johtopäätökset Amurin maakunnallisesta merkityksestä

Työn alkuun Pirkanmaan maakuntamuseo kartoitti sähköpostikyselyllä mahdollisia vertailukohteita Amurille. Kysely lähetettiin muihin maakunnallisiin vastuumuseoihin ja sillä pyrittiin löytämään asemakaavatasoisia inventointeja maakunnallisesti merkittäviksi arvotetuista kaupunkien keskustojen 1960-70-lukujen asuinalueista Suomessa. Tavoitteena oli löytää mahdollisuuksien mukaan inventointeja jo 1800-luvun puolella ruutukaavoitetuista alueista, joiden rakennuskanta olisi uudistunut 1960-luvun saneerauskaavojen perusteella.

Analysivaiheessa lähtötietojen kokoamisen jälkeen Amurin ja vertailukohdiksi valittujen alueiden rakennuskantaan vaikuttaneen kehityshistorian pääpiirteet kuvattiin lähtötietoaineiston perusteella. Vertailukohteet Amurille valittiin yhteistyössä ohjausryhmän kanssa. Aineistot järjestettiin vertailukelpoiseen muotoon ja alueiden rakentumisen historiaa peilattiin myös yleisempiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja suunnitteluihanteiden muutoksiin. Amuria ja vertailukohteita ei ole inventoitu tämän

työn yhteydessä, vaan lähtötietoina on käytetty alueista laadittuja aiempia inventointeja.

Arkkitehti Minttu Kervinen teki Amuriin maastokäynnin 16.11.2021 ja valokuvasi aluetta. Maastokäynnillä pohjustettiin Amurin arvottamista. Pirkanmaalta ei ole käytettävissä yhtenäistä modernin rakennusperinnön inventointia, eikä modernia rakennuskantaa ole muuallakaan inventoitu kovin kattavasti.

Amuri arvotettiin Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016 -selvityksessä käytettyjen kriteerien, näkökumien ja teemojen perusteella. Arvottamisessa huomioitiin myös Amurista laaditun inventoinnin ”Tampereen Amurin rakennetun kulttuuriympäristön inventointi, 2016” kuvaukset Amurin arvoista. Vertailukohteiden osalta alueiden arvojen kuvaus perustuu niistä tehtyihin aiempiin inventointeihin.

Tässä työssä tavoitteena oli analysoida Amurin arvoja ja merkitystä vertaamalla aluetta ja sen historiallisia vaiheita, rakentumista, piirteitä ja arvoja vastaaviin inventoituihin kohteisiin muualla Suomessa. Maakunnallisesti merkittäviksi kohteiksi arvotettuja, Amuria täysin vastaavia kohteita ei kuitenkaan löytynyt, joten arvottamisen ja Amurin merkittävyyden arvioimista tarkasteltiin myös lähiörakentamisen näkökulmasta.

2.2.2022

1.3 Arvottaminen

Tarkoituksena on ollut pohtia ja analysoida Amurin rakennuskannan arvoja maakunnallisesta näkökulmasta. Arvovertailussa on sovellettu Pirkanmaan maakuntakaavan arvoalueita koskevassa selvityksessä (Pirkanmaan maakunnallisesti arvokkaat rakennetut kulttuuriympäristöt 2016) käytettyjä kriteereitä. Ohessa on tiivistetty esitys kriteereistä. Kriteerit ovat kokonaisuudessaan luettavissa selvityksen sivuilta 7-8.

Tärkeimmät käytetyt kriteerit ovat edustavuus ja säilyneisyys. Kohteiden tulee edustaa monipuolisesti sitä rakennuskulttuuria, joka ilmentää Pirkanmaan erityispiirteitä. Kohteilla tulee olla historiallista todistusvoimaa. Arkkitehtoninen arvo on nostanut etenkin modernin arkkitehtuurin kohteita tähän selvitykseen.

Alueita on tarkasteltu useista eri näkökulmista. Kunkin kohteen kulttuurihistoria on suhteutettu laajempaan kehukseen, esimerkiksi elinkeinojen historiaan tai seudun rakennusperinteeseen. Arvot on jaettu rakennushistoriallisiin, historiallisiin ja ympäristöarvoihin. Jakoa on sovellettu niin, että se tuo oleellista esiin maakunnan mittakaavassa valittuna ajanjaksona. Siten historialliseksi arvoksi on esimerkiksi nostettu yhdyskuntasuunnittelun arvot eri aikoina.

Ympäristö on kulttuurihistoriallisesti arvokas eri näkökulmista:

- Toiminnallisuus
- Fyysiset ominaisuudet
- Yhdyskuntasuunnittelu
- Ympäristösuhde

Teemat:

- Rakennuskulttuuri
- Asutushistoria
- Tapahtuma- ja henkilöhistoria
- Vapaa-ajan rakentaminen
- Taloushistoria
- Sosiaalhistoria

Pirkanmaan erityispiirteet liittyvät:

Teollisuuteen:

- tuotantorakennusten ympäristöihin
- työväen asuinalueisiin
- teollisuusyhdyskuntaan palveluineen

Yhdistys- ja osuusliiketoimintaan:

- kaupungit, pankit, meijerit, seurantalot

Tampereeseen:

- asuinalueet eri vuosikymmeniltä
- kulttuurin ja vapaa-ajan rakentaminen
- oppilaitokset ja hoitolaitokset

Kirkonkyltiin:

- kirkot, seurakuntatalot

Liikenteeseen:

- vesireitit, kanavat, kosket, asemayhdyskunnat
-

2.2.2022

1.4 Vertailukohteiden valintaperusteet

Amurin arvojen määrittelemiseksi tutkittiin vastaavia alueita eri puolilta Suomea. Työn lähtötietovaiheessa Pirkanmaan maakuntamuseo kartoitti sähköpostikyselyllä mahdollisia vertailukohteita Amurille. Kysely lähetettiin muihin maakunnallisiin vastuumuseoihin ja sillä pyrittiin löytämään mieluiten asemakaavatasoisia inventointeja maakunnallisesti merkittäviksi arvotetuista kaupunkien keskustojen 1960-70-lukujen asuinalueista Suomessa. Tavoitteena oli löytää mahdollisuuksien mukaan inventointeja jo 1800-luvun puolella ruutukaavoitetuista alueista, joiden rakennuskanta olisi uudistunut 1960-luvun saneerauskaavojen perusteella.

Koska Suomi kaupungistui pääasiassa 1960-1970-luvuilla, vanhaa kaupunkirakennetta, joka olisi uudistunut Amurin kanssa samaan tapaan 1960-1970-luvuilla, ei ole paljoakaan. Tyypillisesti vanhat kaupunkirakenteet ovat uudistuneet vähitellen, tontti kerrallaan usean vuosikymmenen aikajaksolla. Laajempia, tiettyä aikakautena uudistuneita yhtenäisiä alueita on vähän ja näistä vielä harvempi 1960-1970-luvun alue on inventoitu ja arvotettu.

1960-luvulla useampaakin vanhaa puukaupunkia pyrittiin modernisoimaan Amurin tapaan kaavoittamalla ne, mutta koska maanomistus oli pirstaleista (ja kaupunkien väkiluku pääasiassa selvästi Tamperetta pienempiä), niin Amuria vastaavia laajoja kokonaisuuksia ei ehtinyt syntyä ennen kuin vanhaa rakennuskantaa taas alettiin arvostamaan.

1940-luvulta alkaen O. I. Meurmanin Asemakaavaopin myötä suurempien kaupunkien kaupunkisuunnittelussa painottui hajakeskitysperiaate ja asumisen sijoittaminen lähiöihin. Olli Kivisen keuhkokaavio oli monien 1950-luvun lopun ja 1960-luvun alun lähiöiden rakenteen pohjana. 1960-1970-lukujen voimakkaan kaupungistumisen aikana asuinrakentaminen painottui edelleen voimakkaasti lähiöihin. Aikakauden rakentamisen ihanteet, tavoitteet ja realiteetit tulevat niissä selkeästi esiin, kun suunnittelua rajoittavia tekijöitä oli selvästi vähemmän kuin kohteissa, joissa vanhaa kaupunkirakennetta saneerattiin.

Maakunnalliset vastuumuseot ehdottivat seuraavia vertailukohteita tai selvityksiä läpikäytäväksi:

- Helsinki, Kallio (maakunnallisesti arvokas)
- Outokumpu, Kaasila ja Pohjoisahon asuinalueet (maakunnallisesti arvokkaita)
- Lahti, Selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä, maakunnallisesti arvokkaat Liipola, Mukkula ja Ruola
- Jyväskylä, yläkaupungin korttelit ja Kortepohja (maakunnallisesti arvokkaita, Kortepohja RKY-alue)
- Oulu, Oulun moderni ruutukaavakeskusta – modernin rakennuskannan inventointi 2016
- Espoo, Olarin keskeisten alueiden inventointi, arvotus ja kehittämisperiaatteet, Matinkylän keskeisten alueiden inventointi, arvotus ja kehittämisperiaatteet, (Olari maakunnallisesti arvokas)

2.2.2022

- Vantaa: Kaivoksela, Simonmetsä ja Havukoski (maakunnallisesti arvokkaita)
- Kajaani, Kirkkopuiston alue (RKY alue, maakunnallisesti arvokas)
- Sotkamo: Siltasaaren alue

Vertailukohteina hylätyt ehdotukset

Saadut ehdotukset käytiin läpi ja todettiin, että aivan Amurin kaltaista aluetta ei taida olla muuallakaan maakunnalliseksi arvotettuna. Osa ehdotuksista karsiutui pois tarkastelusta heti alkuunsa niiden ollessa selviä lähiöitä.

Ehdotetuista kohteista lähiöinä pidettiin Outokummusta ja Lahdesta ehdotettuja alueita, Jyväskylän Kortepohjaa, Espoosta ja Vantaalta ehdotettuja alueita. Kajaanista ehdotettu kohde sijoittuu vanhan ruutukaupungin alueelle, mutta alueen maakunnalliset arvot koostuvat yksittäisten 1900-luvun alkupuolen rakennusten arvoista. Sotkamon Siltasaaren alue on puolestaan jälleenrakennuskauden pientaloaluetta.

Ehdotetuista alueista Jyväskylän yläkaupungin kortteleiden alue on maakunnallisesti arvokas, pääosin 1950-1960-lukujen aikana vanhaan ruutukaavaan rakentunut kerrostaloalue. Sikäli tämä alue kuitenkin poikkeaa Amurista, että monilla alueen rakennuksilla on todettu olevan arvoja itsessään. Alueen inventoinnissa alueen arvoja kuvataan seuraavasti: ”Yläkaupungin korttelit muodostavat yhtenäisen ja edustavan kokonaisuuden 1950–1960-luvuilla rakennetuista asuinkerrostaloista. Yläkaupungin kortteleiden kerrostalot ovat rakentuneet pääosin muutaman arkkitehdintoimesta. Erityisesti Yliopistonkadun ja Kauppakadun varrella olevissa kerrostaloissa on kivijalkakauppoja ja erilaisia

liiketilasiipiä. Historiallisen 1800-luvun ensimmäisenruutukaavan katulinjaukset ovat pääsääntöisesti säilyneet sellaisenaan Yläkaupungin alueella. Auerakenteessa näkyy kuitenkin selvästi myös vuoden 1947 rakennusjärjestyksen tavoitteet sekä vuoden 1968 yleiskaavan määräykset. Yläkaupungin alue on arkkitehtonisesti ja historiallisesti yhtenäinen, Jyväskylässä ja Keski-Suomessa ainutlaatuinen, modernia rakennusperintöä edustavakantakaupunkiympäristö.”

Vertailukohteiksi valitut kohteet

Vertailukohteiden valinnassa pidettiin tärkeänä, että vertailukohteissa olisi jokin kytkös teollistumiseen ja työväestön asuttamiseen, koska Tampereen teollistuminen on vaikuttanut niin merkittävästi Amurin historiaan. Lisäksi päädyttiin painottamaan saman aikakauden asuinrakentamista (1960-1970-luvut).

Alkuperäisistä vertailukohteiden valintakriteereistä jouduttiin joustamaan ja maakunnallisten vastuumuseoiden ehdotusten lisäksi tutkittiin vielä muutamia muita mahdollisia vertailukohteita.

Tarkemmin tutkittiin kohdevertailuvaihtoehtoiksi Helsingin Kalliota, Oulun Heinäpään aluetta, Porvoon Gammelbackan kerrostalolähiötä, Raahen Palokunnankadun ja Pitkänkarinkadun kerrostaloja, Joensuun Koulukadun kerrostaloja, Oulun ruutukaava-alueen jälleenrakennusajan kortteleita ja Lahden keskustaa. Alueista laadittiin lyhyet kuvaukset ja perustelut niiden soveltuvuudesta tai sopimattomuudesta Amurin vertailukohteille ja kuvaukset lähetettiin ohjausryhmälle.

Amurille valittiin kolme vertailukohtaa, joiden valintaperusteet on esitetty lyhyesti ohessa.

Helsinki, Kallio:

2.2.2022

Kallio linjoi edusti kaupunkimaisesti järjestynyttä työväenasumisen mallia. Kaupunginosasta muodostui sosiaalisesti poikkeuksellisen homogeeninen työväen asutokaupunki. Kaupunginosan synty liittyi Amurin tapaan teollistumisen aikaan ja tarpeeseen tuottaa työväelle kohtuuhintaisia asuntoja. Molemmat kaupunginosat on saneerattu suunnilleen samoihin aikoihin uuden kaupunkisuunnittelun ihanteiden mukaisesti. Kallio on maakunnallisesti merkittävä alue.

Oulu, Heinäpää:

Heinäpään asuinalue vastaa rakennus- ja kehityshistorialtaan Amuria. Alue on inventoitu Oulun ruutukaavakeskustan modernin rakennuskannan inventoinnissa 2016, jossa alue on määritelty paikallisesti arvokkaaksi. Amurin arvoja pohdittaessa voisi olla syytä ottaa vertailukohteiksi myös vastaavia alueita, joihin on tehty melko tuore inventointi ja joita ei ole arvoitettu maakunnallisesti arvokkaiksi.

Porvoo, Gammelbacka:

Gammelbackan kerrostalolähiö on maakunnallisesti arvokas ja sijaitsee Porvoon keskustan läheisyydessä esikaupunkialueella. Alueelta on purettu vanhaa puutalorakentamista, mutta se ei ole ollut tiivistä kaupunkirakennetta. Rakennukset ovat korkeampia kuin Amurissa, mutta ne ovat ajalleen ominaisia. Gammelbackan alue sopisi vertailuperusteeksi sikäli, että se on puhdas 1970-luvun asuinalue, joka on arvoitettu maakunnallisesti arvokkaaksi.

2.2.2022

2 Amuri ja vertailukohteet

2.1 Amuri

1868 C.A: Edelfeltin kaava ja tonttihuutokaupat

1890 Amuri kasvaa. Asukasluku nousee vuosisadan vaihteessa 5351:een. Vuosina 1875-1885 vuokrattujen 60 tonttien vuokraajista oli 80% työläisiä.

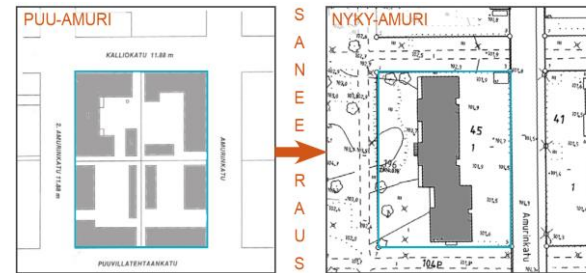
Amuria alettiin kutsua Amurinmaaksi.

Amurista muodostui Tampereen ensimmäinen selväpiirteinen työläiskaupunginosa. Suurin osa työläisistä työskenteli Finlaysonin puuvillatehtaalla. Tehdas osti tontteja I ja IV kaupunginosasta ja rakennutti työläisilleen vuokra-asuntoja. Puuvillatehtaankadun varteen muodostui yksinomaan tehtaan työläisten asuinalue. Amurin alue oli suopohjaista, 1890-luvulla katujen kiveys ja maaperän kuivuminen paransi tilannetta. Amuriin saatiin vesijohto- ja viemärintijärjestelmä vuosisadan loppuun mennessä.

1945 O.I. Meurman otti esille Tampereen keskustan asemakaavan uudistustarpeen.

1952 Tampereen kaupunginvaltuusto hyväksyi ehdotuksen Amurin kaupunginosan saneerauksesta. Saneeraus herätti asujissa epäilyksiä, mutta suunnittelukilpailu järjestettiin vuonna 1960. Voittajaksi valittiin Heikki Aitolan ehdotus.

1961-1965 Amurin asemakaavan kehittämisestä laadittiin ehdotus, uusi asemakaava vahvistettiin alkuvuonna 1965. Tarkastelualueen rakennuskanta uusiutui täysin tämän jälkeen.

Kuva 3 (yllä). Rakennuskannan muutos Amurissa 1960-luvun saneerauskaavan myötä. Kuvälähde: Amuri, rakennetun kulttuuriympäristön inventointi, s. 17.

Kuva 4. (alla). Amurin rakennuskannan valmistumisvuodet. Beesillä sävyllä on esitetty 1970-luvun rakennukset, oranssilla 1960-luvun. Kuvälähde: Amuri, rakennetun kulttuuriympäristön inventointi, s. 15.

2.2.2022

2.1.1 Alueen nykytila

Amurissa 1800-luvulta periytyvään ruutukaavaan on sovitettu lähiöideologian mukainen asuinalue, joka koostuu matalista lamellitaloista ja korkeista pistetaloista. Maasto Amurissa on hyvin tasaista.

Kuva 5. Ilmakuvaote Amurista. Kuvälähde: MML, <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Kuva 6 (yllä) ja Kuva 7 (alla). Yläkuvassa on Amurin lamellitaloja, alakuvassa tornitalot. Kuvälähde: Amuri, rakennetun kulttuuriympäristön inventointi, inventointikortti III ja inventointikortti I.

2.2.2022

2.1.2 Arvot aiemman inventoinnin mukaan

Amuri on inventoitu vuonna 2016. Amuri, rakennetun kulttuuriympäristön inventointi -selvityksen on laatinut Pirkanmaan maakuntamuseosta Mirkku Haapasaari.

Selvityksessä ei ole arvotettu Amuria kokonaisuutena, mutta sen ominaispiirteitä on käsitelty. Ominaispiirteistä tärkeimpinä nostetaan esiin säilynyt 1800-luvun korttelirakenne, monipuolinen 1960-luvun saneerauskaavan mukainen viherverkosto keskuspuistoinen, vanhaa ruutukaavan katuverkostoa pitkin avautuvat pitkät näkymät, saneerauksen myötä umpipihoista avoimeksi korttelirakenteeksi muutetut pihat (asuinrakennus jakaa korttelin kahtia, toinen puoli jää pysäköinnille, toinen oleskelupihaksi), yksityisen ja julkisen rajapinnan hämärtyminen kortteleissa, homogeenisen rakennustyyppistön luoma monotonia, jota vihreät näkymät vastapainottavat. Lisäksi alueen pohjoislaidalla on nähtävissä saneeraussuunnitelmien kunnianhimoiset tavoitteet luoda uutta, modernia asuinympäristöä. Näsijärvenkadun tornitalot näkyvät kauas radan yli ja luovat maisemadominanteina alueen omaa identiteettiä. Inventointialueen eteläosassa tärkeät näkymät muodostuvat Taidemuseon korttelin ja Pyynikin torin välille, sekä Taidemuseon korttelista Pyynikin kirkkopuistoon.

Lisäksi selvityksessä on erikseen tarkasteltu eri rakennustyyppien muodostamia kokonaisuuksia Amurissa. Tarkastelualueen lamellitalot muodostavat yhden näistä osa-alueista, tornitalot toisen.

Lamellitalojen alueen ominaispiirteitä ja arvoja kuvataan seuraavasti:

Selvimmän alueen kulttuuri- ja asutushistoria näkyy korttelirakenteessa ja katuverkossa. Osa kaduista on muutettu puistoalueiksi. Nykyiset tonttirajat noudattavat vanhoja korttelirajoja. Kevyen liikenteen pääreitit kulkevat tonttien välissä entisten katulinjojen mukaisesti. Säilyneet pitkät näkymät vanhoja katulinjoja pitkin ovat tärkeä osa alueen identiteettiä.

1960-luvun saneerauksessa on haettu avaruutta ja vehreyttä, mikä on parhaiten onnistunut puistoihin rajautuvilla tonteilla. Rakennusten oleskelupihojen istutukset jatkavat puistojen viheralueita. Alueen keskellä Väinö Linnan puisto on alueen henkireikä ja kokoontumispaikka kaiken ikäisille.

Alueen rakennuskanta on säilynyt huomattavan yhtenäisenä kokonaisuutena kertomaan asuinalueiden suunnitteluihanteiden muutoksesta ja kaupunkien modernisaatiosta 1950-1970-luvuilla.

Alueen rakennuksista todetaan lisäksi seuraavaa: Alueen rakennukset ovat vuosina 1968-1981 rakennettuja 4-kerroksisia tasakattoisia ns. lamellikerrostaloja ja edustavat tyyppillistä 1960-luvun lopun ja 1980-luvun alun välisen aikajakson elementtikerrostalorakentamista. Parhaiten aikakauden arkkitehdin kädenjälki pääsee näkyviin alueen länsipään rakennuksissa. Kokonaisuutena alueen rakennuskanta on yleisilmeeltään monotonista ja arkista eikä tuo suuria yllätyksiä.

2.2.2022

Tornitalojen ominaispiirteistä ja arvoista selvityksessä ei ole vastaavaa kuvausta kuin lamellitaloista. Niiden kuvauksessa todetaan seuraavaa:

Amurin pohjoisosan pohjoisimmalla laidalla sijaitseva inventointialue I käsittää viisi asuinkiinteistöä. Okaisella tontilla sijaitsee 9-kerroksinen elementtirakenteinen asuinkerrostalo jotka ovat keskenään hyvin samankaltaisia, vaikkakin julkisivuvuoraukset vaihtelevat. Osa kiinteistöistä on käynyt läpi julkisivuremontin, osa on alkuperäisessä asussaan. Rakennukset on sijoitettu pohjoiseteläsuunnassa keskelle tonttia. Pysäköintialueet sijoittuvat pääosin tonttien katujen puoleisille laidoille.

Tonttirivistöä halkovat Saukonpuiston ja Väinö Linnan puiston vihervyöhykkeet. Rakennusten etäisyydet toisiinsa ovat pitkät ja näkymät avarat. Alueen suurikokoinen puusto ja melko vapaasti sijoitettu pensaisto antavat alueelle puistomaisen ilmeen.

Tornitalojen hahmot ovat alueen maisemalle tunnusomaiset ja rakennukset muodostavat Amurin pohjoislaidalle yhtenäisen ja selkeän aluetta rajaavan kokonaisuuden. Tornitalot kuvastavat ehkä selkeimmin niitä kunnianhimoisia tavoitteita joita Amurin alueen saneeraussuunnitelmille asetettiin.

2.2.2022

2.2 Kallio, Helsinki

Helsingin Kallio on Amurin tapaan ominaisluonteeltaan työläiskaupunginosa, jonka synty liittyy Helsingin teollistumiseen 1800-luvun loppupuolella. Kallio on nimensä mukaisesti kiviselle maaperälle rakentunut, maisemassa selvästi erottuva osa Helsinkiä.

1850-1860 Helsingin teollistuminen kiihtyi. Teollistumisen myötä syntynyt muuttoliike lisäsi asuntojen tarvetta. Ensimmäiset filantrooppiset työväenasuntokohteet valmistuvat.

1887 Otto Ehrströmin ruutukaavaa noudattava jakokaava valmistui Kallioon. Kaupunki vuokrasi Kallion linjojen tontit rakentajille huutokauppanettelyllä.

1898 Valtio alkoi jakaa työväen asuntoyhtiöiden rakentamisen tueksi halpakorkoista valtionlainaa.

1902 Kallion asemakaava vahvistettiin. Kaavoitetut tontit myytiin ja niiden rakennustavassa ryhdyttiin noudattamaan kaupungin rakennusjärjestystä.

1909 Työväen asuntoyhtiöitä oli muodostettu Helsinkiin jo 73 kappaletta.

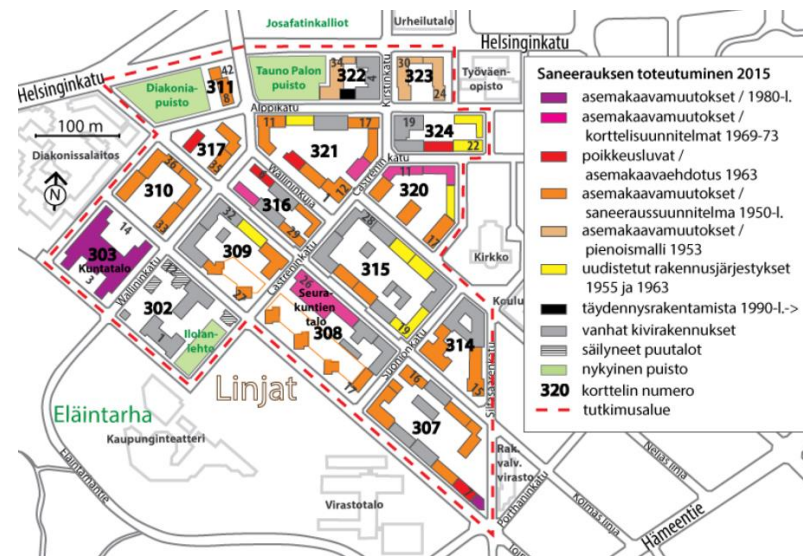
1925 Kallioon perustettiin Kansalaiskorkeakoulu. Väinö Vähäkallion suunnittelema rakennus valmistui vuonna 1930.

1930-luku Kallion saneeraus alkaa. Vuonna 1948 järjestettiin keskustan aatekilpailu, joka koski myös Kalliota. Kaupungin kiinteistöviraston asemakaavaosasto laati Kallion lounaisosille saneeraussuunnitelman 1950-luvun lopulla. Suunnitelmassa kortteleita pyrittiin avaamaan, korttelien sisäinen rakentaminen

poistamaan ja puutalot korvaamaan kivitallin. Korttelirakenne säilytettiin ennallaan.

1961 Kallion määrättiin rakennuskieltoon asemakaavan laadintaa varten. Kallion asemakaava laadittiin 1963, mutta sisäasiainministeriö ei vahvistanut sitä. Rakentaminen jatkui poikkeusluvoin. 1964 Helsinki siirtyi rakennusjärjestyksen määrittämästä rakennustavasta asemakaavamääräyksiin ohjattuun rakennustapaan.

1970-luku Kalliosta purettiin useita yksittäisiä puutalotontteja. Puu-Kallion saneeraus päättyi 1980-luvulle tultaessa.

Kuva 8. Kallion saneeraukseen liittyneet uudisrakennukset ja puistot Linjojen alueella. Kuvalähde: © Mika Mäkelä 2015, Puu-Kallion saneeraus oli vuosikymmenten palapeli, Kvartti 19.3.2015.

2.2.2022

2.2.1 Alueen nykytila

Kuva 9. Ilmakuva Kalliosta. Kuvälähde: MML, <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/> 2021.

Kallio linjoiheen edusti kaupunkimaisesti järjestynyttä työväenasumisen mallia. Kaupunginosasta muodostui sosiaalisesti poikkeuksellisen homogeeninen työväen asutokaupunki. Kaupunginosan synty liittyi Amurin tapaan teollistumisen aikaan ja samaan aikaan muodostuneeseen tarpeeseen tuottaa työväelle kohtuuhintaisia asuntoja. Molemmat kaupunginosat on saneerattu suunnilleen samoihin aikoihin uuden kaupunkisuunnittelun ihanteiden mukaisesti, jolloin on menetetty alkuperäistä vanhaa kaupunkikerrostumaa. Amurista poiketen Kalliossa on voimakkaita maastonmuotoja.

Kuva 10. Alueen rakennusten valmistusajankohdat. Kuvälähde: Helsingin yleiskaava, kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt, 2014.

2.2.2022

2.2.2 Alueen arvot

Kallion alue kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön, Helsingin empire-keskusta ja kivikaupunki. Kallio kuuluu kivikaupungin uudempaan kerroksellisiin osiin. Linjojen vieressä sijaitseva Kallion kirkko on RKY-kohde.

Kallion aluetta on inventoitu usean rakennetun kulttuuriympäristön selvityksen ja rakennushistoriaselvityksen yhteydessä. Missä maat on mainioimmat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt- julkaisussa (Uudenmaan liitto, 2012) todetaan alueen arvojen perustuvan useimpiin pääkaupunkiseudun ominaispiirrelistauksen kohtiin.

Kallion alueen maisemarakenne on kivistä ja kallioista, kivilajit ovat Helsingille tyyppisiä lujia, vanhoja kivilajeja. Kallion kaupunginosaan sijoittuvat Helsingin historiallisen kaupunkialueen suurimmat yhtenäiset kalliovyöhykkeet, jotka suuntautuvat maisemassa pääsääntöisesti itä-länsi-linjaan.

Kallio on kuulunut keskiaikaiseen Töölön kylään, jonka varsinaiset kylätontit sijoittuivat Töölönlahden länsirannalle. Kallion kaupunginosan synty liittyy 1800-luvun teollistumiseen ja siihen liittyneeseen lisääntyneeseen työväen asuntojen tarpeeseen. Nykyisten Linjojen alueelle syntyi Sörnäisten sataman ja teollisuusalueen kehittymisen seurauksena tiiviisti rakennettu, pääosin työväestön asuttama puutaloalue. Alue muodostettiin jakokaavalla nopean rakentamisen mahdollistamiseksi ja se liitettiin kaupungin asemakaavaan käytännössä valmiiksi rakennettuna 1901. Asemakaavan myötä astui voimaan myös silloinen rakennusjärjestys, joka salli monikerroksisten kivitalojen

rakentamisen. Puutalojen sekaan nousikin yksittäisiä kerrostaloja kaupungin kasvun myötä 1920-1930-luvuilla. Laajamittaisemmin puutaloalueen saneeraus käynnistyi toisen maailmansodan jälkeen. Taustalla vaikuttivat voimakkaasti tuolloin vallinneet kansainvälisen modernistisen kaupunkisuunnittelun ja arkkitehtuurin periaatteet.

Kallion lounaisosan saneeraussuunnitelma laadittiin 1950-luvun lopussa ja suunnitelmaa toteutettiin tonttikohtaisilla asemakaavan muutoksilla. Vuonna 1961 määrättiin rakennuskielto asemakaavan laadintaa varten. Asemakaava valmistui vuonna 1963, mutta se jäi vaille sisäasiainministeriön hyväksyntää. Saneeraus jatkui 1969 valtuuston päätöksen mukaisesti korotetuilla rakennusoikeuksilla. Puutalojen purkaminen jatkui läpi 1970-luvun 1980-luvulle, jolloin Kalliosta purettiin viimeiset kadun varren puutalot muutamia näihin päiviin säilyneitä lukuun ottamatta.

Kallion aluerakenteessa on nähtävissä kaupunkisuunnittelun periaatteiden muuttuminen vuosikymmenien aikana. Kaupunkirakenteessa on säilynyt modernistisen periaatteen mukaisesti vapaammin sijoitettuja rakennuksia. Tuon ajan uudet kerrostalot ovat pääsääntöisesti avoimempaan korttelirakenteeseen pyrkineitä lamelli- ja tornitaloja, joiden yhteyteen rakennettiin usein matalampia liike- ja autotalliisiipiä. 1970-luvulla pyrittiin paremmin ympäristöön sopivampaan rakentamiseen ja umpikortteleihin.

2.2.2022

2.3 Oulu, Heinäpään kerrostaloalue

1651 Claes Claessonin asemakaava. Oulu paloi kaksi kertaa, 1652 ja 1655. Oulu paloi jälleen 1882. Tämän jälkeen vahvistettiin uusi, paloturvallinen rakennusjärjestys.

1907 Uusi asemakaava ja modernismin aalto levisi Euroopassa. Oulu oli perinteinen puutalokaupunki 1900-luvun alkupuolella. Keskustaan syntyi 1920-luvulla uusia asuinympäristöjä vanhojen lomaan.

1944-1945 Oulun keskusta kärsi vaurioita 1944 helmikuun pommituksissa ja useita kortteleita jouduttiin jälleenrakentamaan. Sodanjälkeinen pula rakennusaineista johti tarvikkeiden säännöstelyyn, mikä taas johti puurakentamiseen, kierrätykseen, korvikkeiden käyttöön ja omatoimisuuteen. Vuoden 1945 Oulun keskusta koostui yksikerroksisista, vaaleista puutalokortteleista, joiden väliin sijoittui joitain aiempien vuosikymmenten tyyliä edustaneita kivitaloja.

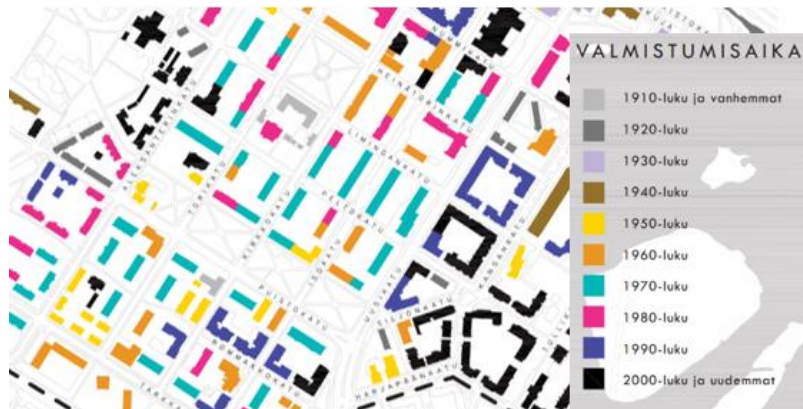
1950-luku Asuntorakentaminen käynnistyy Oulussa kunnolla. Samaan aikaan alkoi uusi kaupungistumisen ja teollistumisen aikakausi, kun ihmiset muuttivat taajamiin. Oulun asukasluku kasvoi ajalla 1950-1958 noin 37 500:sta yli 50 000 asukkaaseen. Väkiluvun kasvun myötä lisääntyi tarve myös palvelu- ja koulurakentamiseen.

1960-luku Oulussa oli edelleen asutuspula, jota pyrittiin ratkaisemaan tehokkaaseen standardisointiin perustuvan rationalistisen arkkitehtuurin avulla. Kaupunkisuunnittelussa tämä tarkoitti elementti- ja tyyppitaloja sekä tyyppikortteleiden toistoon perustuvaa ruutukaavaa. Keskusta-alueella rationalistista ruutukaava-ajattelua kuvastaa parhaiten vuonna 1969 vahvistettu Heinäpään saneerauskaava.¹ Heinäpään alue oli tuolloin ehyt, klassismia heijasteleva puutalokaupunginosa rehevine umpikortteleineen. Kaavalla mahdollistettiin 3-5-kerroksisten kerrostalojen rakentaminen. Ajan ihanteiden mukaisesti vanhaan ruutukaavaan sovitettiin puoliavoin, väljä korttelirakenne, jolloin alkuperäinen katuverkko säilyi, mutta katuja levennettiin kadunvarsipysäköintiä varten. Puistoja korvattiin korttelipihoilla, jotka sittemmin muuttuivat parkkialueiksi automäärän kasvun myötä.

2.2.2022

Kuva 11 (yllä) ja Kuva 12 (alla). Yllä olevassa ilmakuvassa vuodelta 1939 Heinäpään alue on vielä rehevää puutaloaluetta. Kuvalähde: Oulun kaupungin karttapalvelu, <https://kartta.ouka.fi/ims>. Alla olevassa karttaotteessa alueen nykyrakenne. Karttaote: Oulun modernin rakennuskannan inventointiraportti s. 35.

2.2.2022

2.3.1 Alueen nykytila

Kuva 13. Ilmakuvaote Heinäpästä. Kuvälähde: MML, <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/> 2021.

Kuva 14. Heinäpään rakennuksia, kuvälähde: Oulun modernin rakennuskannan inventointiraportti s. 29.

Heinäpään alueen rakennukset ovat asuinrakennuksia ja ne ovat säilyttäneet rakennusajankohdalle ominaiset piirteensä. Tyyllillisesti Heinäpään rakennukset edustavat pääasiassa 1970-luvun rationalismia. Rakennuskanta koostuu nauhaikkunallisista lamelli- ja pistetaloista Isokadun ja Peltokadun varsilla, sekä aukkoikkunallisista lamelli- ja pistetaloista. Amurin tapaan Heinäpää on maastonmuodoiltaan hyvin tasaista.

2.2.2022

2.3.2 Alueen arvot

Heinäpään alue on inventoitu Oulun ruutukaavakeskustan modernin rakennuskannan inventoinnin yhteydessä vuonna 2016. Selvityksen on laatinut Oulun kaupungin rakennussuojelutyöryhmä. Heinäpään rakennuskanta on arvoitettu modernin rakennusperinnön kannalta paikallisesti arvokkaaksi.

Alue on rakentunut pääasiassa Heinäpään vuoden 1969 saneerauskaavan mukaisesti. Alue on rakennettu 1960-80-luvuilla poikkeuksellisen yhtenäisenä rationalistisen modernismin periaatteita noudattaen. Ruutukaavaan sovitettujen, avointa korttelirakennetta muodostavien asuinkerrostalojen väljät pihat on otettu osin pysäköintikäyttöön. Kaavassa esitetty rakennusten selkeä massoittelu ja punatilliset julkisivut ovat leimallisia alueen kaupunkikuvalle.

ARVOKKAAT MODERNIT RAKENNUKSET

74. Oulun Helluntaiseurakunnan rukoushuone, 1970
arkkitehtitoimisto Savolainen & Torvikoski

83. Kirkkokatu 73, 1975 arkkitehtuuritoimisto Karjalainen
Palovaara

ARVOT

rakennustaiteellinen merkitys

tyypillisuus

alkuperäisyys, autenttisuus

yhtenäisyys

SUOSITUKSET

Rakennukset muodostavat yhdessä paikallisesti arvokkaan kokonaisuuden.

Kaupunkirakenteen yhtenäinen rytmi ja idea tulee ottaa huomioon alueen täydennysrakentamista suunniteltaessa.

Kuva 15 (yllä) ja Kuva 16 (alla). Heinäpään rakennuksia viistoilmakuvalla. Alla paikallisesti arvokkaan Heinäpään rationalistisen alueen raja- ja kuvälähde: Oulun modernin rakennuskannan inventointiraportti s. 79.

2.2.2022

2.4 Porvoo, Gammelbackan alue

Gammelbacka on Porvoon ensimmäinen lähiö. Alue on kuulunut Gammelbackan kartanon maihin. Porvoon maalaiskunta ja Helsingin asuntokeskuskunta ostivat kartanon maineen vuonna 1964. Tarkoituksena oli luoda asuinalue Sköldvikin teollisuusalueiden työntekijöitä varten. Alueen ensimmäisen rakennussuunnitelman laati Alvar Aalto. Tätä ensimmäistä rakennussuunnitelmaa muutettiin useampaan kertaan ja ensimmäinen asuinkerrostalo valmistui 1970-luvulla.

1811 Maaherra Samuel Fredrik von Barn osti Gammelbackan kartanon. Gammelbacka oli alun perin vanha tila ja kartano, jonka historia ulottui 1500-luvulle. Uuden päärakennuksen ja kivinavetan piirustukset tilattiin Carl Ludvig Engeliltä. Vanhaa päärakennusta korotettiin, julkisivut koristeltiin pilasterein ja parvekkeen yläpuolelle rakennettiin joonialaisten pylväiden kannattelema parveke. Myös puutarhasuunnitteluun panostettiin.

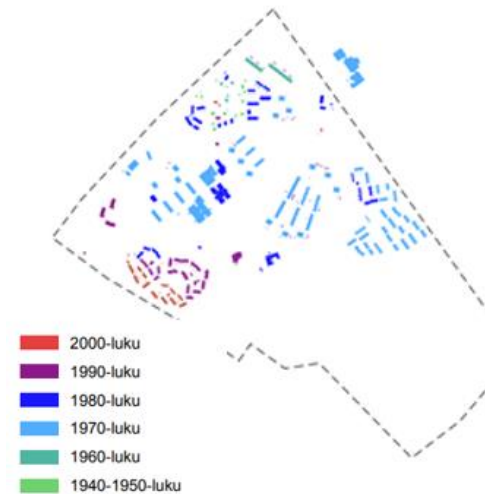
1930-luku Gammelbackan tilan kokonaispinta-ala oli 400 hehtaaria, joista peltoa 200 ha. Kartano oli toimiva suurtila, jolla oli hevosia ja lehmiä, mutta päärakennus seisoj tyhjänä ja puistokäytävät olivat ruohottuneet umpeen.

1940 Gammelbackan kartanossa aloitti venäläisten siirtolaisten vanhainkoti. Kartanon alueella asui edelleen noin 60 työntekijää perheineen.

1964 Rakennusyhtiö HAKA ja Porvoon maalaiskunta ostivat kartanon maineen. Nesteen Sköldvikin öljyjalostamotoiminta alkoi vuonna 1965, mikä loi tarvetta työntekijöiden asunnoille.

1966 HAKA pyysi Alvar Aaltoa suunnittelemaan uuden asuinalueen noin 10 000 asukkaalle.

1974 Gammelbackan kartano toimi vanhainkoti Aurinkona, joka suljettiin rakennuksen huonon kunnan ja paloturvallisuuspuutteiden vuoksi vuonna 1974. Gammelbackan kartanon vanha rakennus paloi pian sulkemisen jälkeen ja jäljelle jäi vain kivijalka. Gammelbackan ensimmäiset kerrostalot rakennettiin viuhkamaisesti Tornipolun kortteliin 1970-luvun aikana. Rakentaminen alkoi jo ennen kartanon paloa.

Kuva 17. Gammelbackan rakentumisen vaiheet. Kuvälähde: Lähiön uudet kasvot – lisä- ja täydennysrakentamissuunnitelma Porvoon Gammelbackaan, 2013, s. 14.

2.2.2022

2.4.1 Alueen nykytila

Gammelbacka on Porvoon ensimmäinen lähiö. Amurin tapaan sen rakenne pohjautuu keuhkokaavioon ja rakennusten sommittelussa leikitellään lamelli- ja pistetalojen sijoittelulla. Gammelbackan rakentaminen sijoittuu mäille, joiden välissä on laaksossa sijaitseva puistovyöhyke.

Kuva 18. Ilmakuvaote Gammelbackasta. Kuvalähde: MML, <https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/> 2021.

Kuva 19. Gammelbackan kerrostaloja. Kuvalähde: Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys, 2007, s. 88.

2.2.2022

2.4.2 Alueen arvot

Gammelbackan kerrostalolähiö kuuluu maakunnallisesti arvokkaaseen rakennettuun kulttuuriympäristöön.

Gammelbackan alue on inventoitu Missä maat on mainioimmat – Uudenmaan kulttuuriympäristöt- julkaisussa (Uudenmaan liitto, 2012). Gammelbackan ominaispiirteitä ja arvoja on kuvattu julkaisussa seuraavasti:

204 Gammelbackan kerrostalolähiö

Gammelbackan kerrostalolähiö rakennettiin pääasiassa 1970-luvun alkupuolella Nesteen Sköldvikin 1960-luvulla perustetun öljynjalostamon työntekijöiden asunnoiksi, ja se on hyvä esimerkki aikakautensa lähiörakentamisesta elementtitaloineen.

Gammelbackan lähiö on Itä-Uudellamaalla harvinainen aluerakentamiskohde. Gammelbackan kartanon puistoa on säilynyt alueen eteläreunassa.

Perustelu

1970-luvun elementtilähiö öljynjalostamon työntekijöiden asunnoiksi. Seudulle epätavallista aluerakentamista.

Vaikka alueen arvon maakunnallisena perusteena ei mainita kaavaluonnoksen nimekstä suunnittelijaa – Alvar Aaltoa – alueen arvo perustunee osittain suunnittelijaan.

2.2.2022

3 Yhteenveto

3.1 Amuri ja verrokkikohteet

Amurin ja vertailukohteiden kehittymisvaiheet sijoitettiin aikajanelle. Samalla aikajanelle on esitetty myös teknisen kehityksen, yhteiskunnallisten ilmiöiden ja suunnittelun ideologioiden kehityskulkuja sekä tunnetuimpia niitä ilmentäviä kaupunginosia. Aikajana on alkujaan laadittu Tampereen kaupungin eri konsulteilta tilaamissa Tampereen keskustan ulkopuolisten asuinalueiden inventointien yhteydessä. Aikajanaa hyödynnettiin Amurin ja vertailukohteiden eroavaisuuksien ja samankaltaisuuksien havainnoinnissa.

Aikajana on tämän raportin liitteenä.

3.2 Amuri ja lähiöiden arvottaminen

Amurin luonne lähiöideologian mukaisena keskustan reunan saneerauskohteena hahmottui selkeästi vasta vertailukohteista laadittujen kuvausten ja Amurin arvojen kuvailun jälkeen. Amurin lähiömäisen luonteen vuoksi tarkasteltiin myös, miten varsinaisia lähiöitä on arvotettu tuoreissa selvityksissä ja millaisia lähiöiden piirteitä on pidetty maakunnallisesti merkittävinä. Pohjana käytettiin lähtötietovaiheessa kerättyjä maakunnallisten vastuumuseoiden lähettämiä ehdotuksia vertailukohteista Amurille ja museoiden edustajien perusteluja valinnoilleen. Useat ehdotetuista vertailukohteista oli lähiöitä.

Jyväskylässä Kortepohjan lähiökeskus ja Ylioppilaskylä ovat maakunnallisesti merkittäviä 1960-1970-luvun kerrostaloalueita. Alue ei ole Jyväskylän keskustassa, vaan se on syntynyt omaksi lähiökokonaisuudekseen ja kaupunginosakseen. Kortepohjan

osalta alueen arvo ei synny rakennusten arkkitehtuurista, kerrostalot alueella ovat juurikin arkista elementtirakentamista. Alueen arvotuksen perustana on osittain Bengt Lundstenin asemakaavakilpailun voittajaehdotuksen perusteella laadittu (Lundstenin laatima) asemakaava, joka monella tapaa oli käänteentekevä suomalaisessa lähiösuunnittelussa. Kortepohjan rivitalokorttelit ovat rky-alue ja docomomo-kohde, mutta kerrostalovaltainen lähiökeskusta palveluineen on sekin määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi. Lisäksi Ylioppilaskylän alueella on historiallista merkitystä yhtenä ensimmäisistä pelkästään opiskelija-asuntolatoimintaa varten suunnitelluista ja toteutetuista alueista Suomessa. Keskisuomalaisittain alue on ainutlaatuinen.

Kortepohjaan verrattuna Amurin keuhkokaavioon pohjautuva suunnitteluratkaisu ei edusta valtakunnallista eikä edes Tampereen kaupunkisuunnittelussa käänteentekevää suunnitteluparadigman muutosta. Keuhkokaaviota sovellettiin Tampereella jo 1960-luvun alun lähiöihin. Myöskään Amurin asutushistoriallinen merkitys ei vertaudu Jyväskylän Ylioppilaskylän asutushistorialliseen merkitykseen.

Espoosta Olarin asuinalue on määritelty maakunnallisesti arvokkaaksi. Olari on 1960-luvun lopun asemakaavan pohjalta rakennettu lähiö, jossa lähiympäristön laatuun kiinnitettiin erityistä huomiota. Paikoitus ja autoliikenne eristettiin jalankulkualueista. Olarissa myös rakennukset on toteutettu tavanomaista lähiörakentamista laadukkaammin ja alueella otettiin kerrostalojen asuntokohtaiset saunat käyttöön ensimmäistä kertaa. Olariin verrattuna Amurin rakennuskanta on

2.2.2022

hyvin tavanomaista, eikä lähiympäristön laatuun ole kiinnitetty vastaavalla tavalla huomiota.

Olarin rinnalla Espoosta on inventoitu myös Matinkylä, joka rakennuskannaltaan vastaa paremmin Amuria. Matinkylä on lähiö. Matinkylässä arvoina nähtiin korttelirakenne. 1970-luvun tavanomaisilla elementtikerrostaloja ei nähty erityisen arvokkaina. Ongelmana on myös se, ettei suojelulle ei välttämättä löydy edellytyksiä rakennusten kunnan ja vaikean korjattavuuden vuoksi.

Myös Vantaalta ehdotetut vertailukohteet Amurille ovat lähiötä. Maakunnallisesti merkittäväksi arvoitettu Kaivoksela on ensimmäinen aluerakentamiskohde Vantaalla. Pitkät lamellitalot on sijoitettu maastoa mukailien metsäisten selänteiden reunamille ja pistetalot alueen keskelle ostoskeskusten läheisyyteen. Amuria ei voi pitää oman suunnitteluideologiansa (keuhkokaavio ja aluerakentaminen) ensimmäisenä ilmentymänä Tampereella kuten Kaivoksela Vantaalla. Keskustan reunojen saneeraus eteni rinnakkain Amurissa ja Tammelassa, joskin Amurin saneerauskaava hyväksyttiin vuotta aikaisemmin kuin Tammelan saneerauskaava.

Toinen Vantaalla maakunnallisesti merkittävä lähiö on Havukoski. Havukosken 1970- ja 1980-luvuilla rakennettu kerrostalolähiö on yksi pääkaupunkiseudun suurimmista yhtenäisistä kerrostalolähiöistä ja toteutunut osa Koivukyläprojektia, joka oli aikansa laajasti tunnettu ja mallina käytetty kaupunkisuunnittelun esimerkki. Tiiviisti rakennetun lähiön maamerkinä ovat kahdeksan kalliolle rakennettua tornitaloa. Vaikka Havukoski on suojeltu asemakaavassa ja maakuntakaavassa, sen vaaliminen on erittäin haasteellista ja erilaisia kompromisseja on tehty monen rakennuksen kanssa. Säilyttäminen voidaan kohdistaa käytännössä vain asemakaavalliseen ratkaisuun, luontoalueisiin ja rakennusten

sijoittumiseen ja joskus alkuperäisen värityksen palauttamiseen. Alkuperäisten rakennusmateriaalien säilyttäminen tai korjaaminen on osoittautunut mahdottomaksi rakennusmateriaalien huonon kunnan takia. Keskustelussa on viime vuosina ollut myös kokonaisten suojeltujen kerrostalojen purkaminen, sillä edes julkisivuelementtien uusiminen ei riitä rakennusten korjaamiseksi.

Amurin suunnitteluratkaisu ei ole ollut laajasti esimerkkiä näyttävä suunnitelma, kuten Koivukyläprojektin myötä syntynyt Havukoski. Tämän takia Amurilla ei voi katsoa olevan vastaavaa maakunnallista merkitystä, mikä Havukoskella nähdään. Havukosken tapaan Amurin rakennukset alkavat olla peruskorjauksissa, ja osaan rakennuksia on jo toteutettu julkisivusaneerauksia, joiden myötä rakennusten alkuperäisyys on kärsinyt.

2.2.2022

3.3 Amurin arvot

Pirkanmaan maakunnallisessa inventoinnissa tärkeimmiksi kohteiden merkittävyyden arviointikriteereiksi on nostettu edustavuus ja säilyneisyys. Pirkanmaan erityispiirteistä Amurissa korostuvat teollisuuteen liittyvät työväenasuinalueet ja teollisuusyhteiskunnat palveluineen sekä Tampereen asuinalueet eri vuosikymmeniltä.

Ohessa on käsitelty Amurin historiallisia arvoja, rakennushistoriallisia arvoja ja ympäristöarvoja maakuntakaavan inventoinnissa käytettyjen teemojen ja näkökulmien kautta. Arvojen käsittely pohjautuu Amurista tehtyyn selvitykseen (Amuri – rakennetun kulttuuriympäristön inventointi, 2016), muuhun Amurista kerättyyn lähtötietoaineistoon sekä maastokäynnillä tehtyihin havaintoihin.

Historialliset arvot

Amurilla on asutushistoriallista merkitystä Finlaysonin tehtaan työväestön asuinalueena 1800-luvun lopulta alkaen. Nykyisen Amurin alue sai ruutukaavan 1800-luvun lopulla Tampereen kasvaessa länteen ja alue rakentui nopeasti tiiviiksi, umpikortteleista koostuvaksi puukaupungiksi. Itä-länsisuuntaiset kadut (nykyiseltä nimeltään Puutarhakatu, Satakunnankatu, Puuvillatehtaankatu ja Näsijärvenkatu) liittivät Amurin Tammerkosken rannan teollisuuslaitoksiin. Puu-Amurista on säilynyt yksi kortteli tarkastelualueen eteläpuolella. Alkuperäinen katuverkko on paikoitellen hahmotettavissa tarkastelualueella. Nykyiset tonttirajat noudattavat vanhoja korttelirajoja. Tarkastelualueella korttelien sisäinen rakenne ja rakennuskanta ovat täysin uusiutuneet 1960-luvulta alkaen, mikä heikentää

tarkastelualueen edustavuutta ja säilyneisyyttä 1800-luvun lopulla kehittyneenä työväenasuinalueena.

Amurilla ja etenkin tarkastelualueella on asutushistoriallista merkitystä 1900-luvun puolivälin elintason nousua ilmentävänä asuinalueena, jonka rakennuskannassa myös kehittymään lähteneet hyvinvointivaltion tarjoamat palvelut näkyvät. Alueella on myös kytköksiä 1900-luvun puolivälin väestönkasvuun ja kaupungistumiseen, jotka näkyvät selkeämmin Tampereen laidoille nousseissa lähiöissä.

Amurin 1960-luvun alussa tehty saneerauskaava ja sen myötä toteutunut korttelirakenne ja rakennuskanta ilmentävät samaan aikaan tapahtunutta elintason nousua ja autoistumista. Elintason nousu näkyy Amurissa sekä kortteleiden että asuntojen väljyytenä ja pysäköintiratkaisujen korostumisena alueen rakenteessa. Väljyyttä verrattuna aiempaan korosti myös alueen keskelle suunniteltu puisto- ja julkisten rakennusten akseli. Asukasmäärä tippui Amurissa saneerauskaavan myötä selvästi 1950-luvun tilanteeseen nähden.

Väljyyden takia Amuri ei vastannut aikakauden väestönkasvuun ja alueen hintataso karkasi väljyyden takia työläisten ulottumattomiin. Puu-Amuria asuttaneita keskustan tehtaiden työläisiä joutui muuttamaan kaupungin laidoille nouseviin lähiöihin, joissa asuntojen hintataso pysyi Amuria matalampana. 1960-luvulla Tampereelle lähti rakentumaan mm. Tesoman, Kaukajärven, Peltolammin, Lentävänniemen, Multisillan ja Hervannan lähiöt, jotka suunniteltiin vastaamaan Tampereen väestönkasvuun. Väestönkasvu oli seurausta sekä yleisestä väestönkasvusta sodan jälkeen että voimakkaasta kaupungistumisesta.

2.2.2022

Amurin 1960-luvun alun saneerauskaavan myötä syntynyt rakenne ja rakennuskanta on hyvin säilynyttä ja **alue ilmentää hyvin 1960-luvulla yleistä tavoitetta saneerata vanhat puukaupungit vastaamaan uusia yhdyskuntasuunnittelun ihanteita, yhteiskunnan modernisaatiota ja sen määrittämiä asumisen ihanteita. Laajuutensa ja saneerauskaavan toteutuneisuuden takia Amuri on edustava ja harvinainen esimerkki tästä ilmiöstä.**

Saneerauskaavan toteutumiseen vaikutti toisaalta se, että kaava ei mahdollistanut vanhan rakennuskannan täydentämistä ja toisaalta se, että saneerauskaavan ratkaisut olivat kiinteistöjen omistajille taloudellisesti riittävän edullisia. Alueen asukkaat vastustivat saneerauskaavaa pelätessään hintatason nousua. Koska asukkaat olivat pääosin vuokralaisia, heidän vaikutusmahdollisuutensa kaavan toteuttamiseen tai toteuttamatta jättämiseen jäivät vähäisiksi.

Koska Amurin saneerauskaava toteutui lähes täysin, etenkin tarkastelualueella on vaikea hahmottaa, että kyseessä on 1960-luvulla saneerattu kaupunkialue eikä kokonaan uusi kaupunginosa. Muissa kaupungeissa, joissa on ollut 1960-luvun saneerauskaavoja, kaavat ovat pääasiassa jääneet osittain toteutumatta ja ympäristön historiallinen kerroksellisuus on edelleen helposti hahmotettavissa.

Amurin puistoakselilla sijaitsevalla päiväkodilla on sosiaalishistoriaan liittyvää merkitystä. Amuria markkinoitiin saneerauskaavaa valmisteltaessa edelleen työväestön asuinalueena, vaikkakin sekä alueen että asuntojen väljyyden takia asuntojen hintataso karkasi työläisten ulottumattomiin. Alueelle kuitenkin haluttiin mahdollistaa työväestön tarvitsemia palveluita. Teollistuneessa yhteiskunnassa myös naiset työskentelivät kodin

ulkopuolella, ja hyvinvointiyhteiskunnan kehittyessä yhteiskunta tarjosi lasten päivähoitoa päiväkodeissa. Amurin päiväkoti kertoo lasten päivähoitoon kehityksestä 1970-luvulla.

Tarkastelualueen **asutushistoriaan** liittyvät teemat:

- Työntekijöiden asuinalueet
- Esikaupungit/lähiöt

Tarkastelualueen **sosiaalishistoriaan** liittyvät teemat:

- terveydenhuollon laitokset, sairaalat, neuvolat, päiväkodit, asuinalueiden yhteistilat, kansanpuistot

Näkökulmat:

- **Toiminnallisuus:** kytkeytyminen yhteiskunnan eri toimintojen (toimijoiden) tuottamaan rakennettuun ympäristöön. Arviointikriteerinä kulttuurihistoriallinen edustavuus ja säilyneisyys.

2.2.2022

Rakennushistorialliset arvot

Amurilla on rakennuskulttuuriin liittyvää merkitystä erityisesti kaupunki- ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyvien teemojen kautta. Tarkastelualueella yksittäisten rakennusten merkitys jää vähäiseksi. Alueen rakennukset ovat vuosina 1968-1981 rakennettuja nelikerroksisia tasakattoisia lamellikerrostaloja ja 9-kerroksisia pistetaloja. Ne edustavat tyypillistä aikansa elementtikerrostalorakentamista. Kokonaisuutena alueen rakennuskanta on yleisilmeeltään monotonista ja arkista. Tarkastelualueen länsilaidalla on muutama hieman laadukkaammin suunniteltu ja toteutettu lamellitalo. Niiden alkuperäisyys on kuitenkin kärsinyt julkisivuremonttien yhteydessä. Lamelli- ja pistetalojen yhdessä muodostamaa sommitelmaa on käsitelty omana kohtanaan.

Amurin kaupunkisuunnittelullinen merkitys liittyy alueen 1800-luvun lopun asemakaavoihin ja toisaalta alueen 1960-luvun saneerauskaavaan.

1800-luvulla kaupunkien asemakaavat pohjautuivat edelleen tiukasti ruutukaavaan, kaupunkirakennetta elävöittämään sommiteltiin hallinnollisia akseleita tai puistoakseleita. Puistoakselit olivat tärkeä osa paloturvallisuutta ja paloturvallisuuden takia osa kaduista osoitettiin leveämpinä, puiden reunustamina puistokatuina. Lisäksi 1800-luvun lopun teollisuuskaupungeissa tehtaiden työväestön asuttaminen oli tärkeä kysymys. Amurin 1800-luvun lopun asemakaavojen itä-länsisuuntainen katuverkko jatkaa aiempaa katuverkkoa.

Työväestön asuttamiseksi kaupunkiin haluttiin aiempaa pienempiä tontteja, joten Amurin kortteleista ja tonteista muodostettiin pieniä lisäämällä itä-länsisuuntaiset välikadut vanhojen katujen

jatkeiden väliin. Etelä-pohjoissuuntaiset kadut pystyttiin sijoittamaan vielä tätäkin tiheämmin, kun aiempaa katuverkkoa ei ollut. Nykyinen Satakunnankatu ja Kortelahdenkatu kaavoitettiin muita katuja leveämmiksi puistokaduiksi puuriveineen.

Amurin 1800-luvun lopulla suunniteltu rakenne edusti selvästi aikansa ihanteita sekä kaupunkirakenteen, työväestön asuttamisen, että paloturvallisuuden näkökulmasta ja alue toteutui suunnitelmien mukaan. Tästä kaupunkirakenteesta on kuitenkin säilynyt vain fragmentteja: Amurin museokorttelin puurakennukset sekä osa katuverkosta. Satakunnankatu ja Kortelahdenkatu ovat edelleen leveitä puurivistöjen rajaamia puistokatuja. Lisäksi pohjoiseteläsuuntaisesta katuverkosta katuina on säilyneet Amurinkatu ja Niemikatu, itä-länsisuuntaisesta katuverkostosta katuna on säilynyt Näsijärvenkatu sekä osia Suokadusta. Muilta osin vanha katuverkko on muutettu 1960-luvun saneerauskaavan myötä kävelyteiksi. **1800-luvun kaavoissa tavoitellusta ja Amurissa hyvin toteutuneista rakennusten tiukasti rajaamista katunäkymistä ei ole säilynyt tarkastelualueella yhtään kadun pätkää.**

Amurilla on kaupunkisuunnittelullista merkitystä sen edustaessa myös 1960-luvun saneerauskaavoja, joilla tavoiteltiin uutta, modernia asuinympäristöä muuttamalla umpipihat avoimeksi korttelirakenteeksi, lisäämällä viherrakennetta ja osoittamalla autoistumisen vaatimat pysäköintitilat. Amurin saneerauskaava, kuten muidenkin kaupunkien 1960-luvun saneerauskaavat, ilmentää samoja yhdyskuntasuunnittelun ihanteita ja realiteetteja, jotka vaikuttivat myös lähiöiden suunnitteluun ja toteutukseen (Meurmanin hajakeskitys ja lähiöt 1940-luvulta alkaen, Kivisen keuhkokaavio 1950-luvulla, aluerakentaminen

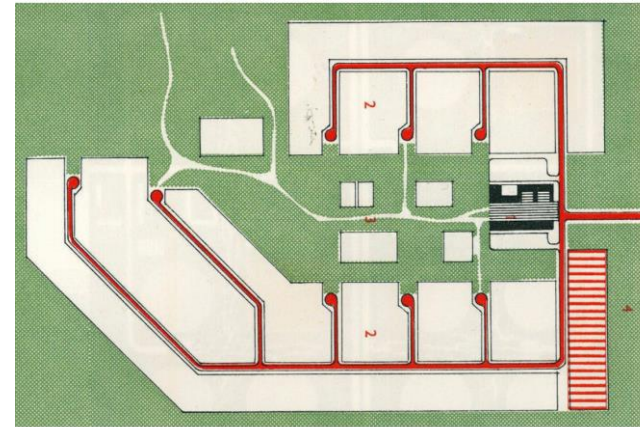
2.2.2022

1960-luvulta alkaen, rakentamisen rationalisointi ja rakentamisen taloudellinen tehokkuus yhteiskunnallisen muutoksen paineessa).

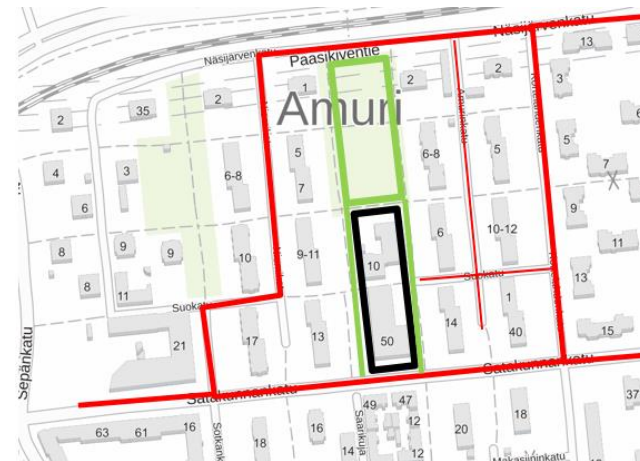
Amurin 1950-luvulla käynnistyneen saneeraushankkeen lähtölaukauksena oli O.-I. Meurmanin kannanotto vuonna 1945 Tampereen keskustan asemakaavan päivittämistarpeesta.

Saneerauskaavoissa olemassa ollut kaupunkirakenne kuitenkin rajoitti sekä suunnitteluihanteiden että rakentamisen taloudellisen tehokkuuden toteutumista. **Amurin saneerauskaavassa Olli Kivisen lähiön keuhkokaavio on sovitettu olemassa olleeseen ruutukaupunkiin:** kuten keuhkolähiössä Amurin keskellä on puistovyöhyke julkisine rakennuksineen ja kaupallisine palveluineen, autoliikenteen liikenneverkko on pyritty suunnittelemaan ulkosyöttöiseksi ja kevyen liikenteen kulkureitistö on autoteistä irrallaan alueen sisällä. Suurin ero keuhkolähiöön on, että Amuria ympäröi keskustamainen tehokas rakentaminen metsien sijaan.

Keuhkolähiön ihanteet näkyvät nykyisin Amurissa edelleen selvästi. Amurin 1960-luvun alun saneerauskaavan myötä syntynyt rakenne ja rakennuskanta on hyvin säilynyttä ja alue edustaa hyvin 1960-luvulla yleistä tavoitetta saneerata vanhat puukaupungit vastaamaan uusia yhdyskuntasuunnittelun ihanteita ja yhteiskunnan modernisaatiota. Laajuutensa ja saneerauskaavan toteutuneisuuden takia Amuri on edustava ja harvinainen esimerkki tästä ilmiöstä. Toisaalta alueen yhtenäisyys on myös alueen heikkous, koska alueella on vaikea hahmottaa, että kyseessä on 1960-luvulla saneerattu kaupunkialue eikä kokonaan uusi kaupunginosa.

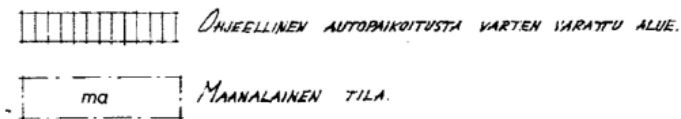
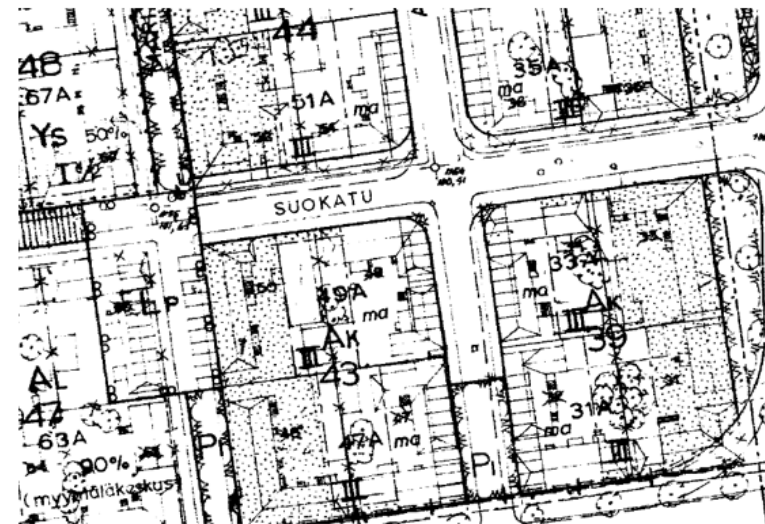
Keuhkokaavion periaatekuva. Kuvallähde: Hämeentien yleiskaava 1937.

Kuva 20 (yllä) ja Kuva 21 (alla). Yläkuvassa Kivisen keuhkokaavion mukainen lähiön ideaali, alakuvassa korostettuna keuhkokaavion mukainen yhdyskuntarakenne Amurissa.

2.2.2022

Amurin saneerauskaava on jäänyt toteutumatta lähinnä pysäköintiratkaisujen osalta. Saneerauskaavassa lamellitalojen tonttien Amurinkadun ja Niemikadun puoleisille reunoille on osoitettu yksi rivi pysäköintipaikkoja, pistetalojen kohdalla pysäköintipaikkoja on osoitettu kahteen riviin. Lisäksi kaavassa on mahdollistettu maanalaisten pysäköintitilojen rakentaminen näille samoille tontinosille. Jo vuoden 1965 kaavaselostuksessa todetaan, että kaavassa osoitetut autopaikoitusalueet eivät riitä, vaan pysäköintiä on lisäksi osoitettava rakennuksista tai maanalaisista tiloista. Maanalaiset pysäköintitilat eivät toteutuneet, luultavasti niiden kalleuden takia. Sen sijaan lähes kaikkien lamellitalojen maantasokerroksessa on pysäköintitiloja. Pistetalojen tonteilla autoja varten on rakennettu autokatoksia. Lisäksi alueella pysäköidään nykyisin sekä katujen varsille että ratapenkereen viereen. Pysäköintiratkaisut korostuvat katukuvassa Amurinkadun, Niemikadun ja Näsijärvenkadun varsilla tehden ympäristöstä levotonta. Koska saneerauskaavassa ei ole osoitettu istutettavia tontinosia tai katupuita näiden katujen varsille, viherympäristö näiden katujen varsilla on jäsentymätöntä istutusten ollessa erilaisia jokaisen taloyhtiön pihalla. Kaavan perusteella vaikuttaa jopa siltä, että alueelle on haettu jyrkkää kontrastia pysäköinnin reunustamien rakennettujen katujen ja vihreiden puistokatujen välille. Tonttien rajoille toteutuneet taloyhtiöiden omat istutukset hämärtävät tätä kontrastia, vaikka luovatkin viihtyisyyttä alueelle.

Asemakaavan uusiminen tähtää ennenkaikkea katualueen ja katuristeyksien vähentämiseen ja liikenteen jäsentelemiseen ajankohtaisia vaatimuksia täyttäväksi. Nimenomaan Satakunnankatu on pyritty saamaan mahdollisimman risteysvapaaksi.

maksi rakennusta rakennuttaessa. Tonteille on lisäksi merkitty paikoitustule, joka kuitenkin ei vastaa tontin koko paikoitustarvetta, vaan on loput varattava itse rakennuksesta tai maanalaisista tiloista.

Kuva 22. Ote Amurin saneerauskaavasta ja sen pysäköintiä koskevista kaavamääräyksistä sekä otteita kaavaselostuksen liikenne- ja pysäköintijärjestelyitä kuvaavista tavoitteista.

2.2.2022

1960-1970-luvuilla rakentamisen taloudelliseen tehokkuuteen pyrittiin aluerakentamisen keinoin. Taloudelliseen tehokkuuteen oli pakko kiinnittää erityistä huomiota, koska kaupungistuminen oli niin voimakasta. Saneerauskaavojen alueita, joissa maanomistus oli hajanaista, ei voitu toteuttaa aluerakennuskohteina. Pyrkimys rakentamisen taloudelliseen tehokkuuteen tulee esiin Amurissa lähinnä käytetyssä rakennustekniikassa, eli betonielementteihin pohjautuvassa rakentamisessa.

Koska lähiöiden suunnittelussa painottui rakentamisen taloudellinen tehokkuus, kaupunkitaiteellinen näkökulma ja estetiikka jäi usein sille alisteiseksi. Lähiöiden harkitut sommitelmat hahmottuvat usein selkeämmin suunnitelmista ja pienoismalleista kuin paikanpäältä katutasosta. Lähiöiden sommitelmat perustuivat eri rakennustyyppien käyttöön tai vaihteleviin rakennuskorkeuksiin. **Amurin kaupunkitaiteellinen arvo perustuu keuhkokaavion mukaiseen rakennusten ympäröimään puistoakseliin sekä kahden eri rakennustyyppin hallittuun käyttöön.** Radan varren korkeat pistetalot muodostavat kauas näkyvän dominantin ja matalat lamellitalot ohjaavat katselusuunnan niitä ja ratapenkereellä sujahtelevia junia kohti.

Keuhkokaavion mukaisena asuinalueena Amuri on sisäiseltä rakenteeltaan edustava ja hyvin säilynyt. Olli Kivinen kehitti kuitenkin keuhkokaavion kaupunkien hajakeskitystä tukevaksi rakenteeksi, lähiön ideaalimalliksi. Amurin saneerauksen aikaan Amuri ei enää ollut kaupungin reunaa, vaan pikemminkin jo ydinkeskustan reunaa. Amurin ei siis voi katsoa olevan keuhkolähiö, mikä heikentää alueen edustavuutta. Samaan tapaan Amurin piste- ja lamellitalojen sommitelma olisi edustava, jos kyseessä olisi lähiö. Sommitelmalla tavoiteltu väljyys ja avaruus eivät kuitenkaan ole kaupunkikeskustoja edustavia piirteitä.

Lähtötietona käytetyssä Amurin rakennusinventoinnissa ei ole kuvattu rakennusten sisätiloja. 1960- ja 1970-lukujen asuntorakentamisessa painottuu asuntojen standardeihin pohjautuva huolellinen toiminnallinen suunnittelu. Riittävän väljän mitoituksen ansiosta huonetilat ovat joustavia ja toimivia nykyisinkin. Rakennusten runkosyvyyksien ollessa maltillisia asunnot ovat pääasiassa valoisia.

Tarkastelualueen **rakennuskulttuuriin** liittyvät teemat:

- Kaupungit: puukaupunginosat, vapaat korttelit, viheralueet
- Kaupunkisuunnittelu

Näkökulmat:

- **Fyysiset ominaisuudet:** rakennusteknisesti, rakennushistoriallisesti; arkkitehtonisesti, esteettisesti; kohde edustaa tietyn rakennuskulttuurin / arkkitehtuurin osa-alueita / ilmiötä tai useita vaiheita. Arviointikriteerinä historiallinen kerroksisuus, ainutlaatuisuus, harvinaisuus.
- **Yhdyskuntasuunnittelu:** suunnittelukulttuurin kannalta; edustaa ihanteita, suunnittelun laatutavoitteiden toteutumista. Arviointikriteerinä toteutunut yhtenäisen suunnitelman mukaan, vastannut aikansa ihanteita, tällöin arviointikriteerit mm. kulttuurihistoriallinen edustavuus ja säilyneisyys

2.2.2022

Ympäristöarvot

Amurin korttelirakenteessa ja katuverkossa on 1800-luvun kaavoitukseen liittyviä ympäristöarvoja, mutta etenkin Tampere-Porin radan korkea ratapenger ja 1960-luvun saneerauskaavassa tehdyt ratkaisut heikentävät niitä. Toisaalta saneerauskaavan ratkaisuihin liittyy omia arvojaan. Säilyneimpiä 1800-luvun kaavoituksen piirteitä ovat Satakunnankadun ja Kortelahdenkadun luonne leveinä puistokatuina.

1800-luvulla kaupunkien asemakaavat pohjautuivat edelleen tiukasti ruutukaavaan, kaupunkirakennetta elävöittämään sommiteltiin hallinnollisia akseleita tai puistoakseleita. Puistoakselit olivat tärkeä osa paloturvallisuutta ja paloturvallisuuden takia osa kaduista osoitettiin leveämpinä, puiden reunustamina puistokatuina.

Amurin korttelirakenne on peräisin Puu-Amurin ajoilta 1800-luvulta, joskin tontteja yhdisteltiin saneerauskaavan myötä modernin elementtirakentamisen mittakaavaan sopivimmiksi. 1800-luvun kaavoissa Amuriin ei osoitettu puistoakseleita, mutta Satakunnankatu ja Kortelahdenkatu osoitetaan puistokatuina, samoin kuin hieman myöhemmin syntynyt Sotkankatu. **Katuja reunustaa edelleen puurivit, vaikka kaupunkikuva on muuten muuttunut suljetusta korttelirakenteesta avoimiksi kortteleiksi.** 1800-luvun kaavoissa Kortelahdenkatu yhdisti kaupunkirakenteen Näsijärven rannalle Kortelahteen. Amurin ollessa maastoltaan hyvin tasaista ja alavaa katua pitkin on myös avautunut näkymä lahdelle. **Näköyhteys Näsijärvelle Kortelahdenkatua pitkin on menetetty 1890-luvun alussa, kun Tampere-Pori -rata rakennettiin ja pengerrettiin Amurin ja lahden väliin.**

Amurin 1800-luvun lopun asemakaavojen itä-länsisuuntainen katuverkko jatkoi kaupungin keskustan olemassa ollutta katuverkkoa. Työväestön asuttamiseksi kaupunkiin haluttiin aiempaa pienempiä tontteja, joten Amurin kortteleista ja tonteista muodostettiin pieniä lisäämällä itä-länsisuuntaiset välikadut vanhojen katujen jatkeiden väliin. Etelä-pohjoissuuntaiset kadut pystyttiin sijoittamaan vielä tätäkin tiheämmin, kun aiempaa katuverkkoa ei ollut.

Amuria yhdisti Tammerkosken rannan tärkeisiin teollisuuslaitoksiin nykyiset Satakunnankatu, Puuvillatehtaankatu ja Näsijärvenkatu. Puuvillatehtaankatu muutettiin puistoalueeksi Amurin saneerauskaavassa ja saneerauksen jatkuessa Kortelahdenkadun itäpuolelle katuyhteys Hämeenpuistoon katkaistiin.

Myös muut Amurin sisälle jäävät itä-länsisuuntaiset kadut muutettiin puistomaisiksi kevyen liikenteen väyliksi, jotka hahmottuvat nykyisin voimakkaammin osaksi 1960-luvun saneerauskaavan viherrakennetta kuin vanhempaa katuverkkoa. 1980-luvun alusta olevien valokuvien perusteella nykyisin kerroksellisen kasvillisuuden voimakkaasti rajaamat kevyen liikenteen väylät olivat vielä tuolloin luonteeltaan enemmän katumaisia kuin puistokäytävämäisiä, ja lamellitalojen päädyt rajasivat näkymiä kasvillisuutta voimakkaammin. **Vaikka nykyinen runsas kasvillisuus tuokin kävely- ja pyöräteille viihtyisyyttä, se heikentää sekä 1800-luvun katuverkon hahmottamista että 1960-luvun saneerauskaavan mukaisista taloista muodostuvan sommitelman hahmottamista.** Muutokset kasvillisuudessa ilmentävät myös ympäristön hoidon koneellistumista, mikä näkyy kasvillisuusalueiden suurpiirteisyytenä.

2.2.2022

Kuva 23. Puuvillatehtaankadun jatke Amurissa Kortelahdenkadulta länteen vuonna 1980. Kuvaaja: Arne Männistö. Kuvälähde: Vapriikin kuva-arkisto, D/629, 9395.

Kuva 24. Amurin läpi itä-länsisuunnassa johtava kävelytie Puuvillatehtaankadun jatkeen ja Amurinkadun risteyksestä kuvattuna. Kävelytien paikalla on ollut katu jo 1800-luvulla, mutta kävelytie hahmottuu ennemmin 1960-luvun lähiöön kuuluvana rakenteena kuin osana vanhaa kaupunkirakennetta.

1800-luvulta periytyvää kaupunkirakennetta voimakkaammin Amurin ympäristöarvot liittyvät 1960-luvun saneerauskaavaan. Keuhkokaavion mukaisesti Amurin halki kulkee pohjois-eteläsuuntainen puistoalueen ja julkisen rakentamisen muodostama akseli. Akseli jatkuu tarkastelualueen eteläpuolella Amurin museokorttelin ja Tampereen taidemuseon korttelin läpi Pyyrikintorille. Ratapenkan ali johtavan jalankulun ja pyöräilyn tunnelin kautta puistoakselin voi myös ajatella jatkuvan kohti Särkänniemeä ja Näsijärveä. Nykyisin toiminnallinen yhteys Särkänniemeen jää heikoksi. Näköyhteyttä korostaa vuonna 1971 avattu Näsinneula, joka näkyy ratapenkan yli Amuriin.

Amurin pohjoislaidalla olevat korkeat pistetalot hallitsevat kaupunkikuvaa muun rakennuskannan ollessa matalia lamellitaloja. **Kaupunkikuvassa pistetalot ja lamellitalot korostavat toisiaan ja muodostavat hallitun sommitelman. Etelä-pohjoissuuntaiset lamellitalot ohjaavat katselusuunnan kohti pistetaloja.** Lamellitalojen välisiä katuja ja keskuspuiston reunoille sijoittuvia kävelyteitä pitkin muodostuu pitkiä näkymäakseleita pistetaloja kohden. **Pistetalot puolestaan näkyvät kauas radan yli ja ovat tärkeä osa Amurin identiteettiä. Tärkeä osa katunäkymiä ja alueen identiteettiä on myös pistetalojen pohjoispuolella oleva rautatie korkeine lohkokivisine penkereineen. Korkeista pistetaloista ja matalista lamellitaloista koostuvan sommitelman dynaamisuutta korostaa radalla liikkuva junaliikenne.** Vasta Amurin saneerauskaavan jälkeen suunniteltu ja rakennettu Näsinneula näkyy myös kaduille monesta kohtaa. Amurin tasainen maasto mahdollistaa osaltaan pitkät näkymät.

Nykyisin Amurin rehevä kasvillisuus osittain peittää näkymiä ja vaikeuttaa saneerauskaavan sommitelman hahmottamista. Kasvillisuus kuitenkin mielletään nykyisin tärkeäksi osaksi

2.2.2022

Amurin kaupunkikuvaa, ja saneerauskaavan avoimella korttirakenteella pyrittiin nimenomaan mahdollistamaan alueen vehreys. Kaavaratkaisussa istutettavat tontinosat jatkavat julkista puistovyöhykettä. **Puistovyöhykkeeseen sulautuvilla piholla on saneerauskaavassa tavoiteltu laajaa yhtenäistä viheraluetta, jossa julkisen ja yksityisen tilan välinen raja hämärtyy lähiörakentamiselle tyypilliseen tapaan.** Joillakin tonteilla rajaa osoittaa nykyisinkin vain matalat teräsputkikaiteet, mutta suurimmalla osalla tontteja rajaa korostaa korkea pensasaita. Kaupunkikeskustoissa julkisen ja yksityisen välistä rajaa on perinteisesti ollut tarpeen korostaa.

Samaan tapaan Amurinkadun ja Niemikadun varrella pysäköintiratkaisut hämärtävät julkisen katutilan ja yksityisen piha-alueen välistä rajaa, koska taloyhtiöiden pysäköintialueet toteutuivat kattamattomina pysäköintikenttinä. Amurin kaupunkikuvaa on pidetty monotonisena, tylsänä ja jopa rumana pysäköintiratkaisujen korostuessa kaupunkikuvassa: katujen varsien asfaltoituja parkkialueita pidetään viihtyisyyden näkökulmasta liian suurina ja jäsentymättöminä, asuinrakennusten maanpäällisten kellarikerrosten ikkunattomat autotallit tekevät julkisivuista tyljiä.

Satakunnankadun toisella puolella sijaitseva Amurin museokortteli on ainoa säilynyt muistuma vanhasta Puu-Amurista. Museokorttelia vastapäätä sijaitseva Amurin liikekeskus ja sen takana oleva päiväkotijärjestelmä sijoittuvat keuhkokaavion mukaisesti osaksi puistovyöhykettä. Olemassa olleen korttelirakenteen takia keuhkokaavion ideaalia rakennuksista puistossa ei kuitenkaan voitu toteuttaa kaavaratkaisussa ja sekä liikekeskuksen että päiväkodin kortteli rakentuivat ahtaanoloisesti täyteen. Myös näissä kortteleissa

varattiin pysäköinnille riittämättömästi tilaa ja se jouduttiin osoittamaan kävelyteiden risteykseen rakennusten väliin. Tämä rakenteeltaan jäsentymätön kohta on selvä poikkeama Amurin muutoin varsin jäsenneilystä ja suoraviivaisesta rakenteesta. Sekä liikekeskuksen että päiväkodin arkkitehtuuri on varsin vaatimatonta ja tavanomaista, eikä sekään korosta rakennusten julkista luonnetta. Rakennusten merkitys Amurin identiteetille jää vähäiseksi.

Amurin ympäristöarvot liittyvät voimakkaasti kaupunkisuunnitteluun ja Tampereen kaupunkikuvan kehittämiseen. Tavoitteena oli 1950-1960-luvuilla alueen kokonaisvaltainen kehittäminen, eikä yksittäisten tonttien- tai kortteleiden täydennys- tai uudelleen rakentaminen. Edellä on kuvattu Amurin arvoja tästä näkökulmasta. Amuria kaavoitettaessa vallitsevana ihanteena oli kaupungin toimintojen eriyttäminen toisistaan – etenkin teollisuus ja asuminen haluttiin eriyttää toisistaan omille alueilleen. Asumisen ideaalin muodosti luonnonympäristöön, irralleen muusta kaupunkirakenteesta sijoittuva lähiö, joka jäsenneilyttiin keuhkokaavion mukaisesti luonnon muotoja mukaillen. Amurissa lähiörakentamisen ideaalit on toteutettu kaupungin keskustassa ja Amurin identiteetissä korostuu voimakkaasti lähiömäisyys keskustamaisuuden sijaan.

1960-luvun puolivälissä suunnitteluparadigmassa tapahtui voimakas muutos, kun Bengt Lundsten voitti Jyväskylän Kortepohjan asemakaavakilpailun vuonna 1964 ruutukaavaan pohjautuvalla, rakenteeltaan kampamaisella kilpailuvoitolla. 1960-luvun loppupuolella kaupunkisuunnittelussa löi läpi Pentti Muroleen kehittämä kompaktikaupunkiajattelu. Suunnitteluparadigman muutokseen vaikutti myös edelleen

2.2.2022

kehittyvä elementtirakennustekniikka ja kaupungistumisen paine tehostaa rakentamista ja maankäyttöä.

Katuverkkonsa takia Amuria voisi pitää kompaktikaupunki-ideologian mukaan rakentuneena, mutta ruutukaavan mukainen katuverkko on seurausta olemassa olleesta katuverkosta.

Amurissa metsälähiöille tyypillinen avoin korttelirakenne, väljyys ja keuhkokaavion mukaiset keskuspuisto ja ulkosyöttöinen liikenneverkko sovitettiin olemassa olleen ruutukaavan katuverkkoon. Metsälähiöiden tapaan myös rakennusten massoittelulla ja sommittelulla korostettiin maisemaa.

Amurin saneerauksen tavoitteena oli alueen kokonaisvaltainen kehittäminen. Saneerauskaavan kokonaisvaltaisen sommitelman hahmottumista häiritsee nykyisin piha-alueiden istutusten vaihtelevuus ja pysäköintiratkaisujen jäsentymättömyys.

Rakentamisen ja lähiympäristön laatuun ei kiinnitetty lähiörakentamiselle tyypilliseen tapaan erityistä huomiota Amurissakaan – tärkeämpää oli voimakkaan kaupungistumisen aikana tuottaa kohtuullisen hintaisia, uudet mukavuudet sisältäviä asuntoja. Amurissa liikkujalle ympäristö hahmottuu pääasiassa lähiömäisenä ja vain talojen lomasta pilkahteleva Näsinneula, Satakunnankadulle näkyvä Amurin museokorttelin rakennukset sekä 1800-luvun kaavoihin pohjautuvat puistokadut alueen reunoilla erottavat Amurin muista lähiöistä.

Näkökulmat:

- **Ympäristösuhde**, arviointikriteerinä suhde ympäristöön onnistunut, tasapainoinen, ympäristön ja arkkitehtuurin yhtenäisyys:
 - ympäristökuvaltaan, huomioi ja luo kaupunkikuvaa ja maisema-arvoja
 - erottuva kokonaisuus: eri alueiden rajapinnat, rakennukset, liikenne, luonnonarvot
 - erityinen maantieteellinen sijainti, kytkeytyminen luonnonoloihin

2.2.2022

Kuva 25. Näkymä Amurinkatua pitkin pohjoiseen. Kadun varrelle on keskitetty siihen rajautuvien kortteleiden pysäköinti. Kadun päätteenä näkyy Näsinneula.

Kuva 26. Kadunvarsipysäköinnin lisäksi Amurinkadun katunäkymiä hallitsee taloyhtiöiden pihoidella olevat asfaltoidut pysäköintikentät, joita ei ole mitenkään jäsennely.

2.2.2022

Kuva 27. Näkymä Satakunnankatua pitkin itään. Katu on säilyttänyt katupuiden ansiosta puistokatumaisen luonteensa. Amurin lähiömäistä ilmettä korostaa umpinaiset ja pysäköintiin käytetyt maantasokerrokset.

Kuva 28. Näkymä Kortteslahdenkatua pitkin pohjoiseen. Katu on säilyttänyt katupuiden ansiosta puistokatumaisen luonteensa. Amurissa rakennukset eivät ole 1960-luvulla alkaneen saneerauksen jälkeen enää rajanneet katunäkymiä.

2.2.2022

Kuva 29. Amurin läpi itä-länsisuunnassa johtava kävelytie. Kävelytien paikalla on ollut katu jo 1800-luvulla, mutta kävelytie hahmottuu enemmän 1960-luvun lähiöön kuuluvana rakenteena kuin osana vanhaa kaupunkirakennetta.

Kuva 30. Väinö Linnan puiston ja asuintalojen piha-alueiden raja hämärtyy paikoitellen lähiölle tyypilliseen tapaan.

2.2.2022

Kuva 31. Väinö Linnan puistoon rajautuvat asuintalojen pihat ovat puiston puolella luonteeltaan metsälähiömäisiä – pihojen nurmikentillä kasvaa muutamia kookkaampia puita ja pensasistuksia on lähinnä tonttien rajoilla.

Kuva 32. Näkymä etelään Väinö Linnan puiston länsilaidalta. Kävelytien paikalla on ollut katu 1800-luvulla.

2.2.2022

Kuva 33. Näkymä Satakunnankatua pitkin kohti itää. Amurin läpäisevän puistoakselin päätteenä on matala valintamyymälä, joka ulkoasunsa puolesta muistuttaa lähiöihin rakennettuja valintamyymälöitä.

Kuva 34. Amurin läpi itä-länsisuunnassa kulkeva kävelytie puristuu puistoakselin eteläpäässä olevien ruokakaupan ja päiväkodin väliin. Rakennukset lähes katkaisevat 1800-luvulta periytyvän katulinjan.

2.2.2022

3.4 Johtopäätökset Amurin maakunnallisesta merkittävydestä

Tässä luvussa on kuvattu Amurin arvojen paikallista ja mahdollista maakunnallista merkitystä eri näkökulmista tarkastelualueen maakunnallisen merkityksen hahmottamiseksi. **Koska Amurin edustavuus, säilyneisyys, harvinaisuus, erityislaatu tai muut arvot eivät ole ilmiselviä tämän selvityksen perusteella, Amurilla ei katsottu olevan maakunnallista arvoa. Paikallista arvoa Amurilla joka tapauksessa on sekä asutushistorian, kaupunkisuunnittelun historian ja yhtenäisen kaupunkikuvansa takia.**

Amurin asutushistoriallinen merkitys 1800-luvulla kaavoitettuna ja rakennettuna teollisuustyöväestön asuinalueena jää korkeintaan paikalliseksi tarkastelualueella, koska 1960-luvun saneerauskaavan myötä toteutunut rakenne on hävittänyt lähes kaikki jäljet alueen aiemmasta historiasta. Amurin saneerauksella on paikallista asutushistoriallista merkitystä sen ilmentäessä etenkin elintason nousua ja autoistumista kyseisenä ajankohtana. Elintason nousua ilmentää mm. asumisväljyyden kasvu ja Amurin väestötiheyden lasku saneerauskaavan myötä. Amurin saneerauksen ei voi katsoa ilmentävän samanaikaista voimakasta kaupungistumista, kun kyseessä oli olemassa oleva kaupunkialue, jossa saneeraus laski väestötiheyttä. Amurin kanssa samaan aikaan rakentuneilla lähiöllä on suurempi asutushistoriallinen merkitys, kun Tampereellakin väestönkasvu ohjattiin niihin keskustan sijaan.

Amurin rakennushistorialliset arvot liittyvät kaupunkisuunnitteluun ja Tampereen kaupunkikuvan kehittämiseen. Amurissa varsin laaja, aivan kaupunkikeskustan tuntumassa oleva alue on toteutunut kahteen kertaan rakenteeltaan yhtenäisenä asuinalueena, ensin 1800-luvun lopulla ja toistamiseen 1960-1970-luvuilla.

Alueen nykyisen yhtenäisyyden voi nähdä sekä merkittävä arvona että merkittävänä heikkoutena, minkä takia Amurin rakennushistoriallista arvoa ja ympäristöarvoa on vaikea määritellä. Lähtökohtaisesti tarkastelualueen rajausta korostaa alueen yhtenäisyyttä. Amurin ajalliset kerrokset tulevat esiin Satakunnankadun eteläpuolisissa kortteleissa, tarkastelualueen eteläpuolella. Satakunnankadun eteläpuolisissa kortteleissa rakennuskanta oli sekä ajallisesti että toiminnallisesti monipuolisempaa kuin tarkastelualueella jo saneerauksen käynnistyessä, ja alueella säilyi eri vuosikymmenten rakennuksia 1960- ja 1970-lukujen lamellitalojen väleissä museokortteleiden lisäksi.

Saneerauskaava ei rakennusten asetteluun voiksi mahdollistanut juurikaan kerroksellisuuden muodostumista tai kortteleiden vähittäistä muuttumista. Saneerauksen lopputuloksen yhtenäisyys on hävittänyt lähes kaikki jäljet alueen aiemmasta historiasta, mikä on selkeä menetys. Historiallinen kertovuus ja kerroksellisuus puuttuu lähes täysin etenkin tarkastelualueelta, ympäristön kortteleissa on jäljellä joitakin fragmentteja saneerausta edeltäneestä rakennuskannasta.

Toisaalta lopputuloksen yhtenäisyys nähdään selkeänä arvona etenkin pääasiassa aiemmin rakentamattomilla alueilla. Amuri ei kuitenkaan ollut saneerauskaavan suunnittelun ja toteuttamisen aikaan rakentamatonta ympäristöä, vaan jo edellisellä vuosisadalla rakentunutta kaupunkia. Ajallisesti kerroksellisilla aluilla arvona nähdään yleisesti suunnitteluideologian ja rakentamistavan jatkuvuuden ilmeneminen. Amurin saneeraus kuitenkin ilmentää voimakasta suunnitteluparadigman ja rakentamistavan muutosta, mutta tätä on vaikea havaita tarkastelualueella, kun aiemmat historialliset kerrokset ovat lähes tyystin hävinneitä.

2.2.2022

Kerroksellisuuden puuttumisen vuoksi tarkastelualueetta olisi ehkä syytä arvottaa kuin koskemattomaan ympäristöön syntynyttä aluetta, mutta Amurin kytkeytyminen ympäröivään, saneerauskaavaa selvästi vanhempaan kaupunkirakenteeseen tekee tästäkin mahdotonta!

1800-luvun kaupunkirakenteesta selkeimmin hahmottuu Kortelahdenkadun, Satakunnankadun ja Sotkankadun puistokadut. Puistokadut liittävät Amurin osaksi muuta Tampereen keskustaa ja niiden muodostamilla vihreillä akseleilla voisi olla maakunnallista merkitystä osana Tampereen keskustan rakennetta. Vaikka kortteleiden rakenne Satakunnankadun ja Kortelahdenkadun varsilla on muuttunut, kadut ovat edelleen edustavia puistokatuja. Sotkankatu on menettänyt katumaisen luonteensa sen ollessa nykyisin puistoa. Muukin Amurin katuverkko pohjautuu 1800-luvun ruutukaavaan, mutta alueella liikkeessä sitä on nykyisin vaikea hahmottaa.

Amurin saneerauksen lähtölaukauksena oli vuonna 1945 Otto-livari Meurmanin kannanotto Tampereen keskustan asemakaavan päivittämistarpeesta. Amurin saneerauskaavaa alettiin valmistella 1950-luvulla. Jo tällöin tavoitteena oli alueen kokonaisvaltainen kehittäminen, eikä yksittäisten pistemäisten tonttien tai korttelien uudelleen- tai täydennysrakentaminen. Kaupunkisuunnittelun keuhkokaavioiteorian (Olli Kivinen, Hämeenlinnan yleiskaava 1957) mukaisesta rakennemallista tuli alueen suunnittelun lähtökohta, vaikka vuonna 1960 järjestetyssä suunnittelukilpailussa varsin erilainen, liikenneverkoltaan sisäsyöttöinen, ratkaisu sai voiton.

Amurin kaupunkitaiteellinen merkitys perustuu keuhkokaavion mukaiseen rakennusten ympäröimään puistoakseliin sekä kahden eri rakennustyyppin hallittuun käyttöön. Tarkastelualueen

yksittäisillä rakennuksilla ei ole rakennustaiteellista merkitystä niiden ollessa varsin tavanomaisia oman aikansa rakennuksia. Puistoakselin merkitystä korostaa sen jatkuminen Amurin museokorttelin ja Tampereen taidemuseon korttelin kautta edelleen Pyyrikintorille. Puistoakselin luonne puistona kuitenkin hämärtyy ahtaasti rakennettujen päiväkodin ja kaupan kohdalla. Myöskään museokortteli ei ole puistomainen luonteeltaan.

Keuhkokaavion mukaisena asuinalueena Amuri on sisäiseltä rakenteeltaan edustava ja hyvin säilynyt, mutta Amurin sijainti ydinkeskustan reunalla ei ole keuhkolähiölle edustava sijaintipaikka. Samaan tapaan Amurin piste- ja lamellitalojen sommitelma olisi edustava, jos kyseessä olisi lähiö. Sommitelmalla tavoiteltu väljyys ja avaruus eivät kuitenkaan ole kaupunkikeskustoja edustavia piirteitä.

Amurin kaupunkikuvalliset merkitykset liittyvät radanvarren korkeiden pistetalojen ja niihin liittyvien matalien lamellitalojen muodostamaan kokonaisuuteen. Lamellitalot ohjaavat katselusuunnan kohti pistetaloja. Lamellitalojen välisiä katuja ja keskuspuiston reunoille sijoittuvia kävelyteitä pitkin muodostuu pitkiä näkymäakseleita pistetaloja kohden. Pistetalot puolestaan näkyvät kauas radan yli ja ovat tärkeä osa Amurin identiteettiä. Tärkeä osa katunäkymiä ja alueen identiteettiä on myös pistetalojen pohjoispuolella oleva rautatie korkeine lohkokivisine penkereineen. Korkeista pistetalosta ja matalista lamellitalosta koostuvan sommitelman dynaamisuutta korostaa radalla liikkuva junaliikenne.

Tampereen tärkein maamerkki, vuonna 1971 valmistunut Näsinneula näkyy hyvin Amuriin.

2.2.2022

Nykyisin Amurin rehevä kasvillisuus osittain peittää näkymiä ja vaikeuttaa saneerauskaavan kokonaisvaltaisen sommitelman hahmottamista. Kasvillisuus kuitenkin mielletään nykyisin tärkeäksi osaksi Amurin kaupunkikuvaa, ja saneerauskaavan avoimella korttirakenteella pyrittiin nimenomaan mahdollistamaan alueelle viihtyisyyttä luova vehreys. Piha-alueiden istutusten vaihtelevuus ja pysäköintiratkaisujen jäsentymättömyys heikentävät Amurin yhtenäiseen suunnitelmaan perustuvia kaupunkikuvallisia arvoja.

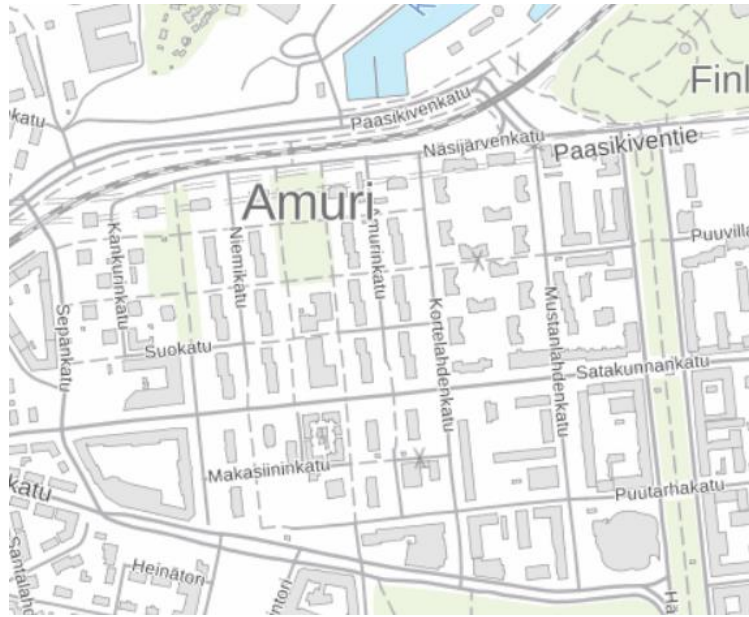
Lähiöideologian mukainen keskustan reunan saneeraus tuntuu kuvaavan Amuria parhaiten. 1960-luvulla monia vanhoja puukaupunkeja pyrittiin Suomessa saneeraamaan Amurin tapaan jopa aivan keskustoissa. Nämä kaupungit olivat pääasiassa Tamperetta selvästi pienempiä ja hajanaisemman maanomistuksenkin takia saneerauskaavat eivät toteutuneet yhtä laajasti kuin Amurissa.

Monet Suomen vanhoista puukaupungeista on arvotettu valtakunnallisesti tai maakunnallisesti arvokkaiksi alueiksi, mutta alueiden arvot pohjautuvat säilyneeseen vanhaan kaupunkirakenteeseen ja rakennuskantaan, mikäli saneerattuja alueita ei ole kokonaan rajattu arvoalueen ulkopuolelle. Oulun Heinäpää vastaa historialtaan ja kaupunkikuvultaan Amuria. Alueen inventoinnissa sen arvojen nähdään liittyvän alueen rakennustaiteelliseen merkitykseen ja esille on nostettu alueen tyyppisyys, alkuperäisyys ja autenttisuus sekä yhtenäisyys. Heinäpää on sitä koskevassa inventoinnissa siis arvotettu kuin koskemattomaan ympäristöön suunniteltua ja rakennettua aluetta. Heinäpään rakennusten on katsottu muodostavan paikallisesti arvokkaan kokonaisuuden.

Suhteutettuna suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutokseen ja kaupungistumiseen 1950-luvulta alkaen lähiöideologian mukainen keskustan reunan saneeraus on melko marginaalinen ilmiö, sivujuonne ajalle paljon tyyppisemmän lähiörakentamisen rinnalla. Toisaalta Amuri ei ole Tampereella ainoa 1960-luvulla saneerattu keskustanläheinen kaupunginosa, vaan myös esimerkiksi Tammela ja Osmonmäki kokivat vastavan kohtalon. Tamperelaisittain kyseessä ei siis ole ainutlaatuinen kohde ja esimerkki.

Amurin edustavuutta on vaikea verrata Tammelaan ja Osmonmäkeen, koska näistä ei ole tehty Amurin tapaan kattavaa inventointia. Alueiden rakennuskanta on – ja oli saneerauksen alkaessa – Amuria monipuolisempaa ollen sekä ajallisesti kerroksellisempaa että toiminnallisesti monipuolisempaa. Tammelan asemakaavan muutoksen (1966) kaavakartan ja alueiden tuoreen kartan perusteella alueilta ei myöskään hahmotu yhtä voimakkaan yksinkertaista suunnitteluratkaisua kuin mitä Amurista hahmotuu.

2.2.2022

Kuva 35. Ote MML:n taustakartasta Amurissa. Kartasta hahmottuu hyvin Amurin selkeä ja yhtenäinen rakenne. Tarkastelualueen etelä- ja länsipuolella on säilynyt myös joitakin fragmentteja vanhemmasta rakennuskannasta. Tarkastelualueen itäpuolella 1980-luvulla rakentuneen alueen korttelirakenne poikkeaa tarkastelualueen avoimista kortteleista, mutta muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden.

Kuva 36. Ote MML:n taustakartasta Tammelasta ja Tammelan pohjoispuolisesta Osmonmäestä. Rakennuskanta on Amuria kerroksellisempaa ja toiminnallisesti monipuolisempaa, eikä alueelta hahmotu yhtä kokonaisvaltaista sommitelmaa tai rakennetta kuin Amurista karttatarkastelun perusteella.

2.2.2022

4 Käytetyt lähteet

Aiemmat selvitykset ja inventoinnit:

Asuinalueiden inventointi ja arvottaminen (1940-1960-luvut) - Hipposkylä, Rantaperkiö, Rahola, Järvensivu, Taatala ja Rautaharkko. Tampereen kaupunki, Kaupunkiympäristön kehittäminen, Maankäytön suunnittelu sekä FCG Finnish Consulting Group Oy, 2011.

Asuinalueiden inventointi ja arvottaminen (1960-1980 -luvut) - Saukonmäki, Kaarilan aukio, Haukiluoma ja Linnainmaa. Tampereen kaupunki, Kaupunkiympäristön kehittäminen, Maankäytön suunnittelu sekä WSP Finland Oy, 2010.

Havukoski - Rakennuskannan inventointi ja korjaustapaohjeet. Vantaan kaupunki, Maankäyttö ja ympäristö, Kaupunkisuunnittelu, 2007.

Helsingin yleiskaava, kaupungin muutos ja kulttuuriympäristöt. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2014:17.

Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys. Itä-Uudenmaanliiton julkaisu 2007:90.

Matinkylän keskeisten alueiden inventointi, arvotus ja kehittämisperiaatteet. Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit, 2019.

Missä maat on mainiommat, Uudenmaan kulttuuriympäristöt. Uudenmaan liiton julkaisu E114, 2012.

Olarin keskeisten alueiden inventointi, arvotus ja kehittämisperiaatteet. Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson, Kati Salonen ja Mona Schalin Arkkitehdit, 2019.

Oulun moderni ruutukaavakeskusta, modernin rakennuskannan inventointi 2016. Oulu, yhdyskunta- ja ympäristöpalvelut.

Pietilä, Sara: Lähiön uudet kasvot – Lisä- ja täydennysrakentamissuunnitelma Porvoon Gammelbackaan. Diplomityö, Oulun Yliopisto, Arkkitehtuurin osasto, 20.11.2013.

Tampereen Amurin rakennetun kulttuuriympäristön inventointi. Mirkku Haapasaari, Pirkanmaan maakuntamuseo, 2016.

Tampereen keskustan ulkopuolisten 1960- ja 1970-luvun asuinalueiden inventointi ja arvottaminen. Tampereen kaupunki, Kaupunkiympäristön kehittäminen, Maankäytön suunnittelu sekä Pöyry Environment Oy, 2010.

Painetut lähteet:

Hankonen, Johanna: Lähiöt ja tehokkuuden yhteyskunta - suunnittelujärjestelmän läpimurto suomalaisten asuntoalueiden rakentamisessa 1960-luvulla. Väitöskirja, Tampereen teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto, 1994. Otatieto ja Gaudeamus 1994.

Hurme, Riitta: Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen. Suomen Tiedeseuran julkaisu 142. Helsinki 1991.

Suomalaisia puukaupunkeja – Raahe. Elsa El Harouny, Olli-Pekka Riipinen, Kaija Santaholma ja Timo Tuomi, Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto, 1998. Selvitys 5 k 1998 (1995).

2.2.2022

Verkkolähteet:

<https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/puu-kallion-saneeraus-oli-vuosikymmenten-palapeli>, viitattu 1.12.2021.

https://www.porvoo.fi/library/files/5dd5096bed6b97143e000777/442_Maisemaselvitys_-_Gammelbackan_puistomets_n_vaiheita.pdf, viitattu 30.11.2021.

<https://www.rakennettuhuvinvointi.fi/fi/asumisen-alueet/olli-kivisen-lahiosuunnittelun-mallit>, viitattu 3.12.2021.

Kartat ja ilmakuvat:

Maanmittauslaitos:

<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

<https://kartta.paikkatietoikkuna.fi/>

Valokuvat:

Minttu Kervinen, ellei toisin mainita

Muut lähteet:

Alueellisten vastuumuseoiden lähettämät sähköpostivastaukset Pirkanmaan maakuntamuseon tiedusteluun mahdollisista vertailukohteista Amurille:

- Espoon kaupunginmuseo, Jyri Vilja, 27.9.2021
 - Helsingin kaupunginmuseo, Mikko Lindqvist, 21.9.2021
 - Kainuun Museo, Karoliina Kikuchi, 7.9.2021
 - Keski-Suomen museo, Nina Moilanen, 22.9.2021
 - Pohjois-Karjalan alueellinen vastuumuseo, Mikko Westman, 21.9.2021
 - Päijät-Hämeen alueellinen vastuumuseo, Reetta Nousiainen, 21.9.2021
 - Vantaan kaupunginmuseo, Anne Silanto, 30.9.2021
-

2.2.2022

FCG Finnish Consulting Group Oy (“FCG”) on laatinut tämän raportin FCG:n asiakkaan (“Asiakas”) toimeksiannon ja ohjeiden mukaisesti. Tämä raportti on laadittu FCG:n ja Asiakkaan välisen sopimuksen ehtojen mukaisesti. **FCG ei ole vastuussa tästä raportista tai sen käytöstä suhteessa mihinkään muuhun tahoon kuin Asiakkaaseen.**

Tämä raportti voi perustua kokonaan tai osaksi kolmansien osapuolten FCG:lle antamiin tietoihin tai julkisiin lähteisiin ja näin ollen tietoihin, joihin FCG:llä ei ole ollut vaikutusmahdollisuuksia. FCG toteaa nimenomaisesti, ettei sillä ole vastuuta sille annettujen virheellisten tai puutteellisten tietojen perusteella.

Kaikki oikeudet (mukaan lukien tekijänoikeudet) tähän raporttiin kuuluvat FCG:lle, tai Asiakkaalle, mikäli niin on sovittu FCG:n ja Asiakkaan välillä. Tätä raporttia tai sen osaa ei saa muokata tai käyttää uudelleen toiseen tarkoitukseen ilman FCG:n kirjallista lupaa.